1953

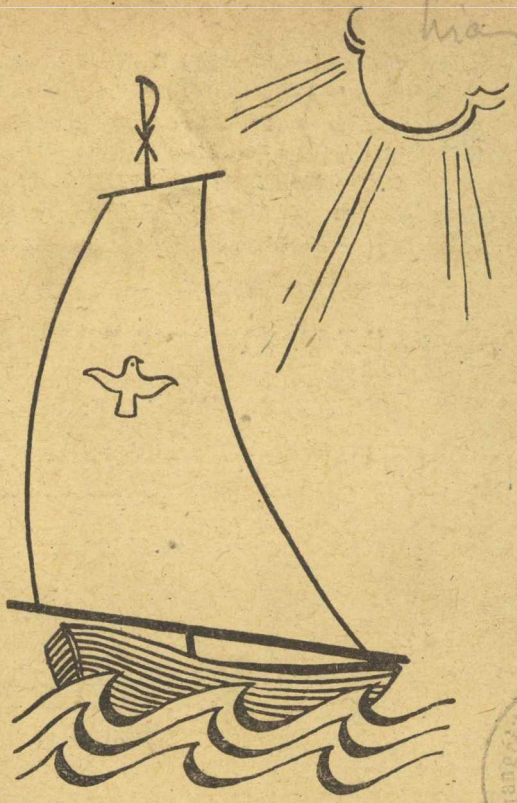

Az Erdélyi Református Teológiai Akadémia Könyvtára

LK 4, 19

LELKIPÁSZTOR

1953. DECEMBER HÓ

LELKIPÁSZTOR

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Egyház Sajtóosztálya
Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Vető Lajos
Előfizetési díj egy évre 84 Ft, félévre 42 Ft, egy hónapra 7 Ft
Csekkszámla: Lelkipásztor kiadóhivatala, Budapest 220—507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII, Puskin-utca 12
Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály — Telefonszám: 142—074

TARTALOMJEGYZÉK

CIKKEK, ÉRTEKEZÉSEK:

Niemöller Márton igeszolgálata *(dr. Ottlyk Ernő)* — — — 529
Egyetemes levéltár *(dr. Gaudy László)* — — — — — — 540
A keresztyén ember és a természet *(Dóka Zoltán)* — — — — 545

IGEHIRDETÉSEK:

Dr. Vető Lajos püspök igehirdetése a pozsonyi nagytemplomban 552
Újév 1. vasárnapja *(Plachy Lajos)* — — — — — — — 557
Vízkereszt ünnepe. *(Roszik Mihály)* — — — — — — — 558
Vízkereszt után 1. vasárnap, I. Meditáció *(Scholz László)* — — 560
II. Prédikáció *(†Kemény Lajos)* — — — — — — 561
Vízkereszt után 2. vasárnap *(Ruttkay-Miklián Géza)* — — — 563
Vízkereszt után 3. vasárnap *(Sólyom Károly)* — — — — — 564
Vízkereszt után 4. vasárnap *(dr. Szilády Jenő)* — — — — 565

FOLYÓIRATSZEMLE:

J. M. Lochman: A halál fullánkja az antik filozófiában és az evangéliumban *(dr. Szilády Jenő)* — — — — — — — 569
ÚTMUTATÓ *(dr. Pálfy Miklós)* — — — — — — — — 573
Kemény Lajos † 1953. december 10. — — — — — — — 575

Példányszám: 700

1953/12846 — Egyetemi Nyomda, Budapest, Dohány-u. 12—14. — Fel. vez.: Janka Gyula

Niemöller Márton igeszolgálata

Niemöller rendkívül sokszínű egyéniségének mindent összefoglaló alapvonása az, hogy az egyház megújulásának eszköze akar lenni, életével Isten ügyét akarja szolgálni. Ez az alapvonás tükröződik akkor, amikor nevét kétízben is felkapja a világhírnév szele. Első ízben akkor vált neve világméretekben is népszerűvé, amikor a Hitvalló Egyházon keresztül felvette a harcot a hitlerizmussal. Élete másik nagy korszaka akkor kezdődött el, amikor a német egység és a világbéke érdekében emelte fel szavát. Mindkét magatartása szorosan összefügg teológiai meggyőződésével: Isten nevében szállt szembe a fasizmus embertelenségével és Isten nevében szállt sikra az emberszeretet győzelme érdekében, a világbéke megoltalmazásáért. Ha életének ezt a két kiemelkedő szolgálatát nézzük, életművét ebben a szóban foglalhatjuk össze: igeszolgálat, azaz Isten igéjének hűséges hirdetése és élése a történelem világméretű kérdései között.

Ha ennek a kétségtelenül egyháztörténelmi nevezetességű embernek meg akarjuk rajzolni a teológiai portréját a magyarországi protestáns egyházaknál végzett látogatása során mondott igehirdetései, előadásai, nyilatkozatai alapján, akkor lehetetlen munkánkat anélkül végeznünk, hogy rövid pillantást ne vessünk Niemöller eddigi életművének igeszolgálatára, hiszen a múltjával a legszorosabb összefüggésben áll mai szolgálata, ő maga is többször mondotta, hogy a Hitvalló Egyháznak a tapasztalatai nyomán alakítja ki mai állásfoglalását.

Niemöller életútja

Az orthodox-lutheri papi családból származó Niemöller az első világháború tengeralattjáró kapitánya, mint evangélikus lelkész akkor lett híressé, amikor az 1934. május 29—37. között Barmenben tartott hitvalló zsinaton vezető szerepet játszott a „német keresztyén mozgalom"-mal szemben, az egyházban jelentkező fasizmus ellen.

A barmeni zsinat teológiai nyilatkozata a Hitvalló Egyház alapvető tanítását foglalta magába s később is oly nagy tekintélyre emelkedett, hogy Németországban sok helyen a lelkészszentelés alkalmával megkívánták az evangélikus egyház hitvallásain kívül a barmeni tételek elfogadását is.

A barmeni teológiai nyilatkozat erőteljesen védelmezi Isten igéjét, az azt meghamisító „német keresztyénekkel" szemben, s kimondja, hogy elveti azt a hamis tanítást, amely szerint az egyház igehirdetése forrásaként köteles lenne Isten igéjén kívül bármi más tényezőt Isten kinyilat-

koztatásául elfogadni. Hitlerre célozva mondta ki a nyilatkozat, hogy az egyház nem fogadhat el semmiféle hatalmi szóval fellépő vezért, aki az egyházban is teljhatalommal bírna. Tiltakoztak az egyház elállamiasítása ellen, az ellen, hogy az egyház állami feladatokat vállaljon magára.

A Hitvalló Egyház kemény ellenállásán bukott meg Hitler álma: az őt kiszolgáló „braune Kirche". Niemöller a fasizmus előretörésével egyidejűleg fokozta a Hitvalló Egyház harcát a nácizmussal szemben. 1937. június 27-én a Berlin-Dahlem evangélikus gyülekezetében tartott igehirdetése után a Gestapo emberei letartóztatták Niemöllert s koncentrációs táborba vitték, ahonnan csak 1945-ben, a hitlerizmus leverése után szabadult ki.

A fasiszta háború Niemöller családjában is pusztított, két fiának az életét követelte. A koncentrációs tábor embertelen szenvedése, a német nép háborús katasztrófába kergetése, Niemöller egyéni szenvedése és hazájának a fasiszták által való tönkretevése arra késztették, hogy küzdjön ezeknek a borzalmaknak a megismétlődése ellen.

1953 nyarán, a Béke Világtanács budapesti ülésén megjelent Niemöller a német egység és a béke kérdéséről ezeket mondta: „Az evangélikus egyház 1948 óta újra és újra a békés egyesítés mellett foglalt állást és mindenkor a tárgyalások szükségességére utalt, mint egyetlen útra, amelyen a béke érdekében szükséges cél elérhető". A jövőre vonatkozó keresztyén magatartást pedig ebben jelölte meg: „Mindnyájunkban egy reménység él a béke megteremtésére és megtartására: bárcsak sikerülne a becsületes fáradozásoknak és tárgyalásoknak a békés együtt-éles merész cselekedetét megvalósítani, és mi, keresztyének, ehhez a merész tetthez szeretnénk folyamodni, mert ez a legjobb értelemben vett keresztyéni feladat."

A hitlerizmussal harcoló Niemöller így érkezett meg élete másik nagy kiemelkedő mozzanatához, ahhoz, hogy német népe egységének és a feszültséget okozó nemzetközi kérdések békés úton való megoldásának ügyéért síkra szálljon hitbeli meggyőződése alapján, keresztyéni feladatot teljesítve. Az a Niemöller, aki a barmeni nyilatkozatban Isten igéjét védelmezte a náci embertelenséggel szemben, most az a Niemöller aki Isten emberszeretetre vonatkozó akaratát képviseli a háborús uszítás embertelenségével szemben.

Mint a magyarországi protestáns egyházak vendége, 1953. novemberében számos igehirdetésen, előadáson, nyilatkozaton keresztül volt alkalmunk betekinteni mai tanításába és állásfoglalásába, amiről a következőkben megpróbálunk összképet festeni, Niemöller mai teológiai portréját megrajzolni.

A barmeni nyilatkozattól az egyház mai feladatáig

A Hitvalló Egyháznak a fasizmussal vívott harca olyan gazdag hittapasztalatot adott Niemöllernek, hogy ennek a kincstárából merít a jelen teológiai feladatai között is. Rendkívül tanulságos, ahogy a barmeni nyilatkozat körüli helyzetet jellemzi nemcsak a szemtanúnak, hanem az egyházi harc főszereplőjének a világos áttekintésű látásával.

A Hitvalló Egyház lényegét így mutatja be: „Fontos különbség van a Hitvalló Egyház és a hitvallásos egyház között. Nem arról van szó

abban a harcban, amelyet meg kellett állnunk, hogy a hitvallást védjük meg, hanem arról, hogy a hitvallást megéljük, végrehajtsuk. A harmadik birodalom nem üldözte az egyházat azért, mert az atyák hitvallásával tett bizonyságot Jézus Krisztusról, de abban a pillanatban, amikor aktuálisan állást kellett foglalnia az ő Ura mellett, összeütközésbe került azzal a világgal, amelynek ez nem volt megfelelő. A harmadik birodalomban lehettünk közösségi keresztyének, meg volt engedve, hogy orthodoxok legyünk, lehettünk liberálisok, csak nem lehettünk aktuálisan keresztyének. Meg volt engedve, hogy lutheránusok, reformátusok és uniáltak lehessünk. Lehetséges volt az, hogy baptisták és methodisták lehessünk, de nem volt lehetséges, hogy Krisztus tanúi akartunk lenni. A hitvalló egyházzal szemben való ellentét nem az, mint a hitvallásos egyházzal szembeni ellentét. Lehetséges, hogy az embernek van hitvallása és azt meg is tartja, de nem biztos, hogy a Názáretit meg is vallja."

Arról volt szó tehát, hogy az egyházak a hitvallások birtokában is meg lehettek anélkül, hogy felemelték volna szavukat a nyíltan háborúra törő fasizmussal szemben. Egyedül a hitvalló egyház állta a harcot, amelyet Niemöller így jellemzett: „Amikor 1934-ben kritikussá vált számunkra a helyzet, akkor én a magam részéről a barmeni hitvalló gyűlésen voltam, amelyet önök bizonyára ismernek. Akkor bizonyos mértékben császár és ország előtt álltunk a tekintetben, hogy a názáreti Jézust Krisztusnak valljuk-e? És hogy mi őt, mint a mi Urunkat, hic et nunc kívánjuk elismerni és megvallani. A másik lehetőség az volt, hogy vajjon nem ismerjük és fogadjuk-e el Hitler Adolfot, mint a hatalom képviselőjét és vajjon nem őt valljuk-e? Az volt a kérdés, hogy kit félünk és tisztelünk legjobban, vajjon Krisztust vagy Hitler Adolfot? Erre a kérdésre kellett felelnünk. Ezt a kérdést maga Isten állította elénk. Ezzel kellett leckénk tanulását megkezdenünk."

Istennek ez a nagy kérdése volt a döntő. Akik az önmagát istenítő Hitlerrel szembefordultak, azok voltak a hitvallók, akármilyen teológiát is vallottak egyébként. A fasizmussal szembeszállók a teológiai különbségekre való tekintet nélkül egyesültek a hitvalló frontban. Niemöller szerint: „Amikor a barmeni zsinaton ismertté lettem, nemcsak orthodoxok között ültem, hanem mellettem egy valóságos, vérbeli liberális ült. Abban a felfogásban nőttem fel, hogy egy liberális sem juthat be a mennyországba, mert annak igazán kegyelemből hit által lutheránusnak kell lennie. Istennek azonban van humora és ez Barmenben nyilvánvalóvá lett. A hitvallók között ugyanis orthodoxok, de nemcsak orthodoxok, hanem liberálisok is voltak. És a Krisztust megtagadók között nemcsak hogy liberálisok voltak, hanem akadtak közöttük orthodoxok is. Sőt, mi több, a közösségi keresztyéneknek nagy többsége nem volt a hitvallók oldalán. Akkor tanultuk meg az első leckét és ezt kívánom továbbadni, azt t. i., hogy nem a teológiánk az, ami minket üdvözít, hanem a hit, ami ezt cselekszi. Lehetséges, hogy nagyon is helyes teológiával hamis hitben él az ember, és hála Istennek, az is lehetséges, hogy hamis teológiával igazi hitben élhet az ember. Ez volt az egyik nagy tanítás, amelyet Isten a harcnak a kezdetén adott nekünk."

A célzás éle azok ellen irányul, akik a teológiai precizitás ürügye alatt akartak a fasizmussal szemben megalkuvó álláspontot elfoglalni

s a hitvalló fronttal szembekerülni, vagy annak küzdelmével legalábbis közömbösen viselkedni. Igaznak tartott teológiával jártak hamis úton. Míg ugyanakkor sokan voltak, akik a liberális teológia hibáival haladtak együtt a hitvalló fronttal. Itt valóban úgy volt, amint Jézus Krisztus mondja, hogy nem az „Uram-Uram"-ozás számított, hanem a hitvalló magatartás. (Mt. 7, 21.)

„A másik nagy tanítást azonban Önök is jól ismerik Barthtól — mondta Niemöller —, hiszen tanulmányozzák őt, hogy a hit nem mindenkinek az ügye, egyáltalában nem olyan dolog, mint ami felett az emberek rendelkezhetnek. A hit nem a mi tulajdonunk, hanem Isten az, aki mind bennetek, mind bennünk cselekszi mind az akarást, mind a véghezvitelt. Nagy nyereség volna a keresztyénség számára az, ha újból elnyerhetnénk az alázatosság ajándékát és ha komolyan vennénk azt a lutheri tanítást, hogy ránk is érvényes a simul justus és simul peccátor tanítása. Ez azt jelenti, hogy hiba volna, ha mi a hitből csinálnánk olyan jócselekedetet, amelyet a többi emberrel szemben büszkén emlegetnénk, hogy hálákat adunk neked, hogy nem vagyunk olyanok, mint egyéb emberek, ragadozók, hamisak, paráznák, stb. Az egyház örökké visszatérő kísértése az, hogy a hitet a mi saját tulajdonunknak tekintjük és erre skolasztikus rendszert építünk fel, és azt hisszük, hogy ebből örökké élhetünk. Régi panasz, hogy a kegyes ember önmagához tér meg. Azt a nagyon is kényelmes osztályozást végezzük, hogy ezek az atheisták és azok a hívők. Kellene, hogy annyira teológusok legyünk, hogy megállapítsuk, hogy ez balgaság. A tegnapi kísértés, amelyet Isten segítségéből legyőzhettünk, nem jelenti, hogy ma nem kísértetünk meg és azt nem kell ma is legyőznünk."

A kegyes gőg vagy önelégült egyháziasság alkalmatlanná tesz arra a lelki éberségre, amely szüntelen kutat Isten mai aktuális akarata után. Az elkényelmesedett egyház skolasztikát farag magának, elszakad az élettől, s nem veszi észre, mennyire monologizál az emberek feje fölött, ahelyett, hogy égető kérdéseikre adna feleletet. Ez a veszély fellépett a reformáció után is, de Niemöller szerint megtalálható a Hitvalló Egyház mai magatartásában is: „Sokan kérdezik tőlem, mit csinál a Hitvalló Egyház Németországban? Én magam is szeretném ezt tudni. De nem olyan könnyű a feleletet megtalálni és megadni. Lássan már nálunk is olyan állapítható meg, mint a Hitvalló egyház skolasztikája. Ahogyan négyszáz évig a reformáció után a skolasztika uralkodott és nagy és hatalmas iskolai prédikációkat tartottunk a bűnös megigazításáról csupán kegyelemből, hit által. De én ezáltal még sohasem prédikáltam elő a kályha mögül egy kutyát (német közmondás), mert ez már elhasznált és elsekélyesült. Ha az ember ezt át akarja ültetni a valóságba, akkor barátommal, Fritz Müllerrel csak ezt mondhatom: Ezt nyugodtan prédikálhatod, ez nem árt senkinek, de nem is használ, mert ez a tegnapnak a kérdésfelvetése és problémája, és azok az emberek, akik a feleletet megkapták, már régen a sírban porladnak. Az elhúnyt Bodelschwingh Frigyes testvére, aki Kelet-Afrikában misszionárius volt, amikor egyszer mint fiatal lelkészek együtt voltunk, hogy a prédikáció lényege felől halljunk, ezt mondta: Kedves barátaim, ti mindig úgy prédikáltok, mintha Luther kortársai ülnének a szószék alatt, pedig azok már a sírban vannak. Ez az én tapasztalatom. Csak azt mondhatom

nektek, hogy ezer ember közül, aki a ti szószéketek alatt ül, egyetlen egy sincs, aki csak egy negyedórát is nem tudott volna aludni azért, hogy érdekelné a kérdés: hogy hogyan találhat a kegyelmes Istenre. Mert azok az emberek, akiknek az atyáik a sírban pihennek, már régen hozzászoktak a reformációi tanítás alapján ahhoz, hogy vétkeiket önmaguk bocsássák meg önmaguknak. A ti szószéketek alatt ülő embernek ugyanúgy van szorongatott kérdése, mint a reformáció szószéke alatt ülő embernek az volt a kérdése, hogy hogyan találhatunk a kegyelmes Istenre. De az ő kérdésük nem a kegyelmes Isten utáni kérdés, hanem az irgalmas felebarátnak a kérdése. Éveken keresztül kellett gondolkodnom Bodelschwingh Gusztáv kijelentése felett, és úgy jártam, ahogy sokszor történik velünk, hogy kb. tíz esztendő után lett nyilvánvalóvá előttem ez a kérdés. Tudtam és megtapasztaltam, hogy az irgalmas felebarát körüli kérdés a mi ma is szorongató kérdésünk. Mert a mi mai napjainkban mind keresztyének, mind nem keresztyének tudnak arról valamit mondani, hogy nincs a világban kellő békesség. És ami abban a két világháborúban és következményeiben történt, félreérthetetlenül világos beszéd a számunkra."

Az emberszeretet nagy kérdésére vár Isten feleletet a ma egyházától. Ez ma Istennek az a döntő kérdése, amely az egyháznak ugyanolyan korkérdése most, mint amilyen korkérdés volt a reformáció idejében a Szentírás újra-felfedezése során Luthernek az a kérdése, hogyan találhatok kegyelmes Istent? Az egyház emberséges magatartása Niemöller szerint az Isten által feladott kérdés. Erre nézve mondja: „Ez a felismerés, amelyre eljutottam, nem valami toronyélmény alapján történt, mint Luthernél, hanem az elmúlt két évtized tapasztalatai folyamán. Eszerint ugyanaz az Isten tette fel az egyház számára a kegyelmes Istenről szóló kérdést annakidején, aki ma felteszi az irgalmas felebarátról való kérdést. És ugyanaz az Isten ad feleletet mindkét kérdésre. Voltaképpen nem is a mi kérdéseink ezek, hanem Isten kérdése hozzánk. Ez a két régi kérdés a Biblia első lapjain található, amit azóta Isten mindig feltett, de amin ma különösképpen sok kérdés fordul meg. Az egyik kérdés: „Ádám, hol vagy?" A másik kérdés: „Kain hol van a te testvéred, Ábel?" Ezt a két kérdést akár ezerféle változatban halljuk a Szentírásban. De mi bűnösök vagyunk, és nem tudunk rá felelni. A bűn miatt nem állhatunk Isten színe elé és Isten kérdésére: „Ádám, hol vagy?" nem felelhetjük: „Itt vagyok, Uram." Hasonlóan arra a kérdésére: „Hol van a te testvéred, Ábel?" nem tudjuk azt felelni: „Itt van ő, mert gondját viseltem". Hanem hogy az örömhírt erről az oldalról világítsuk meg, tudomásul kell vennünk, hogy azokra a kérdésekre, amelyeket Isten nekünk feltesz, és amelyekkel bírói széke elé idéz, valaki más felelt helyettesítőleg, bűneinket betakarva: az Ember Fia. Isten kérdésére: „Ádám, hol vagy?" van felelet. Isten kérdésére: „Hol van a te testvéred, Ábel?" hangzik a válasz Jézus ajkáról. Azt kell hirdetnünk, hogy azokra a kérdésekre, amelyeket Isten feltesz nekünk, egy Valaki mindnyájunk helyett feleletet ad és az a názáreti Jézus, a második Ádám, ahogyan Pál apostol nevezi. Ő az az ember, ahogyan Isten elképzelte és megteremtette a maga képére és hasonlatosságára az embert."

Niemöller, aki a bűnt nemcsak teológiai fogalomnak tekinti, hanem annak hatalmát a saját életében nagyon keservesen megtapasztalta, a

bűnt abban a magatartásban látja, amellyel az ember Isten trónjára kíván ülni, s ezzel egyidejűleg megtagadja a testvéri összetartozást embertársaival: „Bűnös az az ember, aki Istennel konkurrál. Bűnös az, aki több kíván lenni, mint ember. A bűnös az emberfeletti ember, az Übermensch, aki Isten trónjára kíván ülni, mert ez az ember, az Übermensch ugyanabban a pillanatban megszűnik felebarátja számára segítő társ lenni. Felebarátja felett kíván állni. Az ő számára embertársa eszköz csupán céljai elérésében."

A bűn gyakorlati megnyilvánulását Niemöller abban az embertelen magatartásban látja, amellyel egyik ember kihasználja a másikat, elnyomja azt, s a maga önző céljainak szolgálatába akarja állítani: „A bűnnek két oldala van: lázadás Isten ellen, és ugyanakkor az embertársak felett gyakorolt elnyomás és hatalom. Mint bűnösök, így leszünk egymás ellenségei, ahelyett, hogy testvérek lennénk. Bodelschwingh Gusztávnak igaza van, hogy a mi korszakunk legdöntőbb kérdése az, hogy hogyan találom meg az irgalmas felebarátot. Nem azt az embert, aki engem elnyom, és én az ő helyére kívánok felnőni, hogy őt elnyomjam, hanem az irgalmas embert, aki embertársa számára Isten által adott társ és segítség kíván lenni."

Ezen a ponton Niemöller számunkra, igehirdetők számára egészen gyakorlati és konkrét beszédet javasol: „Mi prédikálunk és beszélünk Jézus bűntelen voltáról. Ha ezt így prédikáljuk, egyetlen ember sem érti meg ennek a mondanivalóját. Miért nem mondjuk meg egyszerűen és világosan, miről van szó? Az emberek megértik, ha ezt mondják nekik: nézzétek ezt a názáreti Jézust, vajjon mondhatja-e azt valaki, hogy ő valaha is arra gondolt, hogy embertársát célja érdekében felhasználja és kihasználja?! Ma nekünk Jézust így kell helyesen prédikálnunk és az ő alakját úgy kell az emberek elé állítanunk, mint akiről Istennek a szeretete sugárzik felénk. Így mindez érthetővé és megfoghatóvá válik. Jézus semmiféle emberi gonoszság által sem hagyja magát meggyőzni, hogy embertelenné váljék, hanem az a Fiú marad, akiben az Atyának gyönyörűsége van."

Niemöller teológiájának az az egyik nagy jelentősége számunkra, hogy Isten igéjét hirdetve döbbenti rá hallgatóit arra a nagy emberi felelősségre, amelyet Isten, mint korunk középponti kérdését állította elénk, hogy t. i. hogyan tudjuk élni és megvalósítani Jézus Krisztus emberszeretetre vonatkozó parancsát. Ahol keresztyén emberszeretet van, ott nem némulhat el az embertársak sorsáért érzett felelősség sem, ott a keresztyén lelkiismeretet mélyen érdekli az emberiség ügye, a háborúnak vagy békének a kérdése és az emberek közötti világméretű feszültségek megoldásának a kérdése. Így jut el Niemöller teológiája ahhoz a következményhez, hogy az igehirdetésben hangoztatott tanítását élje, és véleményt nyilvánítson korunk legdöntőbb kérdéseiben, amelyek ugyanakkor az általa emlegetett „irgalmas felebarát"-nak, az emberséges embernek a kérdései.

Az egyház a szeretet szolgálatában

A Jézus Krisztus szeretet-parancsát követő egyház szolgálatában áll Niemöller akkor, amikor felemeli szavát a világbéke megvédésének nagy kérdésében. Barmentől a Béke Világtanács budapesti üléséig

egyenes út vezet: Isten igéjének a történelmi szituáció aktualitásai közötti képviselete. A budapesti Béke Világtanács ülései során ezt mondotta: „A történelemben új fejezet kezdődik a nemzetek közötti viszonylatokban. A világ sorsa emberileg szólva attól függ, hogy szilárdan, tartósan munkálkodunk és fáradozunk a szilárd béke formálásán. Azt remélem, hogy mind a keleti, mind a nyugati kérdésben a feszültség enyhülésének bátorító időszakába jutottunk. Számunkra csak egy út van: a békés együttélésről nem vitázni kell, hanem meg kell kísérelni. A békés együttélés nem egyszerűen cél, melyet megvalósítunk, hogy azután birtokoljuk. A béke akkor is, ha már elértük, állandó feladat marad, mint ahogyan talán sohasem válik magától értetődő és nehézség nélküli állapottá két ember együttélése a házasságban. Ezen a síkon a megállás visszafejlődéssel egyenlő: a békének növekednie kell, ha nem akar elsorvadni."

A Béke Világtanács budapesti és bécsi ülésszakán résztvevő Niemöller elvárja, hogy a világméretű nemzetközi feszültséget jelentő kérdések megoldásában az Egyházak Világtanácsa is kivegye részét. Elismerőleg nyilatkozott a magyar protestáns egyházak ökuménikus tanulmányi bizottságának az evanstoni világgyűlés anyagával kapcsolatos munkálatairól, s annak a véleményének adott kifejezést, hogy az evanstoni világgyűlésnek előbbre kell vinnie a béke ügyét: „Véleményem szerint az evanstoni nagygyűlés legfontosabb kérdése az, hogy sikerül-e továbbépíteni az 1948-i amszterdami világgyűlés eredményeit. Amszterdamban eldőlt az a kérdés, hogy az egyházak együtt akarnak lenni. Evanstonban arra kell feleletet kapnunk, hogy az egyházak tudnak-e együtt élni. Amszterdam nagy vakmerőség volt, mert ott az ökuménikus mozgalomból hivatalos egyházak együttműködő szervezete épült ki. Evanston még nagyobb vakmerőség, mert azt a kérdést veti fel, hogy vajjon az ökuménében résztvevő egyházak követik-e vezetőiket, akik az Egyházak Világtanácsában való együttmunkálkodást kimondták. Amszterdam óta az Egyházak Világtanácsa élete és munkája konszolidálódott, de éppen ez veti fel a problémákat, mert a benne résztvevő egyházak plusz és mínusz értékelés alá kerülnek ökuménikus szempontból aszerint, amint a munkában ténylegesen részt vesznek, vagy nem.

Evanston másik nagy kérdése az, hogy túl tud-e jutni az amszterdami eredményeken, elsősorban a béke, a nemzetek egymás közötti kapcsolata és a társadalmi kérdések területén hozott határozatok után. Ha Evanston ezekben a kérdésekben az állásfoglalást nem tudja továbbfejleszteni, akkor az Egyházak Világtanácsa hátrafelé megy. Ha t. i. Amszterdamban valamit valóban sikerült megragadnunk, akkor azt nem ejthetjük el a hátrafelé haladás veszélye nélkül. Arról meg vagyok győződve, hogy Evanston a béke kérdésében határozottan fog nyilatkozni a béke fenntartása mellett. Erre — szerintem — minden illetékesben megvan a komoly készség. Bizonyos, hogy a nemzetközi kérdésekben is továbbfejlődés lehetséges. E tekintetben az amerikai protestánsok között figyelemreméltó változás észlelhető. MacCarthy politikája figyelmeztetőleg hat és rákényszeríti az amerikai protestánsokat arra, hogy a fenti kérdésekkel erőteljesen foglalkozzanak s a maccarthyzmus az, amely kijózanítja azokat az amerikai protestáns egyházi vezetőket, akik a katolicizmushoz való közeledést szorgalmazták. Szerintem Evanston-

ban a legégetőbb kérdéssé a faji kérdés és a nemzeti önállóságot követelő népek törekvései lesznek. Bizonyos, hogy e tekintetben is mérsékelt előrehaladás történik majd Evanstonban. Mindenesetre el tudunk jutni ahhoz, hogy Evanston kimondja azt, hogy a keresztyén egyház nem tűrheti, hogy különböző fajú emberek között az egyik magasabbrendűnek tartsa magát a másikkal szemben. Azt is el fogjuk érni, hogy a nagygyűlés intse az Egyesült Nemzetek Szervezetét és a kormányokat arra, hogy tegyék meg kötelességüket az elmaradt népek iránti felelősség vonalán és minden lehetőt tegyenek meg a népek függetlenségének előmozdítására. Bizonyos, hogy a nagygyűlés megmondja majd az Egyesült Nemzetek Szervezete felé, hogy nem olyan „rendőri akciókat" kell rendeznie, mint az Koreában történt, hanem ehelyett a fenti utat kell járnia."

Nem felejthetjük el, hogy mindezt a Nyugat-Németországból jövő Niemöller mondja, aki bizonyos mértékig a nyugati propaganda hatása alatt áll, s aki oly sok nyugati békeharcos társával együtt függetleníteni tudja magát a hivatalos nyugati szólamoktól s keresztyén mivoltának következményeképpen tud kiállani a vitás nemzetközi kérdések tárgyalások útján való megoldásának gondolata mellett. Az egyházegyetem fogadásán mondott beszédében ennek nyíltan is kifejezést adott, amikor többek közt ezeket mondotta: „A világbéke kérdésében különböznek a vélemények, de ma már világos, hogy két dolog között kell döntenünk: vagy az erőnek és erőszaknak, vagy a megegyezésnek a politikáját fogadjuk el. Én a megegyezés politikájához tartozom, és az a véleményem, hogy az erőszak és a hatalom útja helyett a megegyezés útját kell járnunk. Mint keresztyén ember, rendületlenül hiszek abban, hogy ez az ige — „Amennyiben rajtatok áll, békességben legyetek minden emberrel" — Urunk parancsa."

A Béke Világtanács budapesti ülései során döbbent rá Niemöller a népek békeakaratának nagy hatására, és hatalmas erejére. Mély benyomást gyakorolt rá, amint 85 nép fiainak képviselői számoltak be népeik békeakaratáról. A budapesti élmények nyomán mondotta: „Azért megyek el Bécsbe a Béke Világtanács mostani ülésére: meggyőződésem ugyanis, hogy a háborút akaró kormányok gyengébbek lesznek azáltal, ha a népek nemet kiáltanak háborús politikájuk ellen és a kormányok békés gesztusai megerősödnek azáltal, hogy mögöttük áll az egész nép."

Miközben Niemöller világosan látja a népek legyőzhetetlen békeakaratát s maga is ennek harcosaként küzd a békéért, ismételten kihangsúlyozza a kommunizmustól való különállását s nem egyszer utalt a keresztyénségnek és a dialektikus materializmusnak az áthidalhatatlan különbségére. Az egyházegyetemen a tiszteletére adott fogadáson ki is fejezte örömét, hogy Magyarországon senki sem gondol arra, hogy egyetlen lelkészt is kommunistává tegyen. A békemozgalom eleitől fogva azt tűzte ki céljául, hogy világnézeti, vallási, társadalmi, nemzeti különbségre való tekintet nélkül a világ valamennyi békeszerető emberét megmozgassa a béke megvédésének nagy harcában. Ebben a küzdelemben egyformán feladata van a mexikói tábornoknak, svéd orvosnak, belga sörgyárosnak, olasz grófnak, francia egyházjogásznak, amerikai lelkésznek, libanoni földbirtokosnak, moszkvai munkásnak, budapesti háziasszonynak, tehát a legkülönbözőbb embereknek, akik elveik fenntartásá-

val vesznek részt a világot fenyegető háborús veszedelem elhárításában. Így áll ebben a békeszolgálatban Niemöller is. Mint minden keresztyén ember, Niemöller is Isten helyesen értett igéjének az útmutatására emelte fel szavát a béke mellett. Mint mondta, legfőbb feladatának azt tartja, hogy Jézus Krisztust prédikálja Németországban és másutt a világon, igeszolgálatát változatlan, sőt egyre fokozódó erővel folytatja, de a hazáját és népét forrón szerető, az új német tragédia megismétlődését elkerülni akaró Niemöller, Jézus Krisztus emberszeretetének szolgálatában áll a béke ügye mellé, és ezt tartja az egész keresztyénség mai aktuális feladatának.

Különbségünk és egységünk

Nem volnánk hűek a valósághoz, ha csak azt emelnénk ki Niemöller szolgálatából, amivel egyetértünk, s amiben tanítónk lehet. Szavain sokszor átüt annak a másik világnak a hangja, amelyben él, de amely idegen a mi számunkra.

Lássuk ezt a különbséget konkrét példán keresztül.

A Deák-téri evangélikus templomban november 22-én elmondott prédikációjában Niemöller vázolja azt a szituációt, amelyben a Jézus Krisztusban való reménységről szóló ige hangzik. Miközben ezt a szituációt ábrázolja, döbbenetes kép bontakozik ki előttünk a nyugati ember pesszimizmusáról, és enerváltságáról, amikor többek között ezt mondja: „Az élet összezsugorodik a mában, még ha száz évig élünk is, tulajdonképpen csak tiszavirág életünk van. Nem tudunk semmit és nincs semmink a mán kívül. És ez a ma felfal bennünket. Alapjában véve nyomorúságos élet marad, még ha telve volna csupa élvezettel is, mert az ilyen életnek nincs többé iránya. Nincs többé iránya, mert nincs célja. Mivel nincs célja, azért reménytelen élet, és az ilyen élet alapjában véve igazságtalanul viseli az élet nevet, mert hiszen ez nem élet, hanem egy végtelenül szomorú valóság. Azt hiszem, hogy mindez nem ismeretlen előttünk. A mi nemzedékünkben, nemcsak Németországban, hanem egész Európában olyan sok reménység ment veszendőbe, annyi bizodalom omlott össze. Alig maradt meg számunkra valami, amibe mi, nyomorúságos emberek kapaszkodhatnánk. Aki lemond a reménységről, annak a másik előtt az a szegényes vigasztalása, hogy később nem éri csalódás. Ebből napjainkban egész filozófia keletkezett már."

Hasonló sötét színekkel rajzolta meg Nyugat mai hangulatképét a Kálvin-téri templomban ugyanaznap délután tartott igehirdetésében: „Német hazámban sokan olvasnak ma egy könyvet. Ennek a könyvnek a címe: Már elkezdődött a jövendő. (Die Zukunft hat schon begonnen.) De micsoda jövő ez? Nem az a jövendő, amely felé bizalommal haladunk, hanem borzasztó és megrettentő jövő az, amely felé nézünk. E felől a jövendő felől már nem kecsegtet a reménység. Meztelen, ijesztő félelem tekint ránk. Testvéreim, ma egyetlen nagyhatalom maradt ebben a világban, amely az egész világra rátelepszik a maga hatalmával: és ez a félelem. Vannak, akik úgy gondolkoznak, hogyha a vég már ilyen közel van és kikerülhetetlen, akkor ragadjuk meg a mából mindazt, ami a miénk lehet. Nem tesszük ölbe a kezünket, hanem vadul kapkodunk magunk körül, hogy ragadjunk meg mindent, amíg megragad-

hatunk. Ez az a félelemtől indított sürgés-forgás, amit látunk magunk körül. Nagyon jól tudjuk, hogyha rabul esünk ennek a kapkodásnak, üresjáratú lesz az életünk, nem lesz belőlünk semmi. Olyan az egész, mint a lidércnyomás. Sokszor úgy képzelem, hogy valami nagy gőzhenger jön mögöttünk és mi megkísérelünk mindent, hogy elmenekülj ünk előle. Az egyik ember úgy fut, ahogy csak bírják a lábai, és közben tudja, hogy a gőzhenger gyorsabban fut, mint ő, és akkor lelassítja lépteit és eltűri, hogy legázolják. Nem tudom, de az az érzésem és az a hitem, hogy ez a félelem az egész emberiség közös jellemzője. Nemcsak azokat jellemzi, akik tétlenül várják a jövőt, hanem azokat is, akik sürögve-forogva megtesznek mindent. De testvéreim, nem az a feladatom, hogy a kort rajzoljam meg előttetek. A mi feladatunk az, hogy ebbe a félelemtől megszállt világba kiáltsuk bele azt az üzenetet, ami ránk bízatott. Azt az örömüzenetet, amely azoknak, akik hisznek Benne, azt mondja: van jövőnk! Van jövőtök, amelyért érdemes élni, amelyik nem vak végzet! Ez a keresztyénség üzenete!"

A pesszimista és enervált nyugati világnak egyik legkiválóbb igehirdetője, Niemöller, erőteljesen hirdeti a Jézus Krisztusban való eszchatológikus reménységet. Az eljövendő Krisztusban való reménység természetesen a jelennek is táplálója és erősítője Niemöller igehirdetésében, azonban ez a reménység mégsem éri el a keresztyén reménységnek azokban a konkrét és határozott vonásokban mutatkozó teljességét, amint azt például a magyar protestáns egyházak az Evanstonban tartandó nagygyűlésnek előkészítő anyagához történő hozzászólása kifejezi. 70 protestáns teológusnak ez a teológiai munkálata hűségesen kifejezi a mi egyházaink látásmódját a keresztyén reménységet illetően, amikor abban pl. többek között ezt olvassuk:

„Vajjon lehet-e és nem kell-e az igehirdetésben a keresztyén reménységet pozitív kapcsolatba hozni azokkal a fáradozásokkal, amelyek a földi élet megjobbítására, békéjére igyekeznek, és amelyekkel kapcsolatban a Szentírásban nemcsak hogy ígéreteket olvashatunk, hanem nyilvánvaló parancsokat is veszünk? Nem szükséges-e, hogy az igehirdető ezeket a fáradozásokat és a hozzájuk fűződő emberi váradalmakat ne csak a végső dolgok felől, hanem ugyanakkor a teremtés és gondviselés felől is nézze? Mert még a reménységről sem lehet csupán eszchatológiailag gondolkoznunk, hanem a teljes írás teljes bizonyságtétele azt is megköveteli, hogy Isten valamennyi kijelentett ígéretével foglalkozzunk, és azokra alapozzuk reménységünket. Felmerült az a követelés, hogy a keresztyén reménység hirdetésének szentháromságtani megalapozást kell adni, tudva, hogy a világ teremtője és gondviselője Jézus Krisztus Atyja és az egész mindenség Krisztus által és a Krisztusra nézve teremtetett. E hitünk, az Isten teremtő és megváltó kegyelmébe vetett hitünk visszatart attól, hogy fölényesen lebecsüljük, vagy csak bábeli toronyépítési kísérleteknek tartsuk azokat az emberi gondolatrendszereket, váradalmakat és fáradozásokat, amelyekben valamilyen módon az embernek a saját jövőjébe vetett hite jut kifejezésre. Mivel tudjuk, hogy ez a világ Krisztusra nézve tartatik meg, őbenne hálát adunk Istennek világfenntartó, gondviselő, történelmet formáló kegyelméért, amely az emberiség vállalkozó kedvét, bátorságát, saját

munkája értelmébe vetett hitét minden kudarc ellenére is élteti és hatalmas alkotásokhoz is segíti. Hálát adunk Istennek különösképpen azért, hogy ez a kegyelem a mi népünk életében is szemmelláthatóan módon hatalmasan munkálkodott és munkálkodik, amikor népünk egy régi társadalmi rend bűneit, nyomorúságait, mulasztásait felszámolja, egy vesztett háború romjait eltakarítja, az ország újjáépítését fenyegető háborús veszély elhárításának munkáját végzi."

Niemöller igehirdetési szemelvényének és az evanstoni anyaghoz való magyar hozzászólás részletének ez az egymás mellé állítása plasztikusan kifejezi a között a két szituáció közötti különbséget, amely a nyugati világban hangzó ige és a nálunk megszólaló Isten szava között van. Mindez nem azt jelenti, mintha más evangéliumot hirdetnénk, mert hiszen ugyanabban a Jézus Krisztusban való reménység megvallásáról volt szó mindkét esetben, de jelenti annak a két világnak a különbözőségét, amelyben az ige szava felcsendül. E két világ közötti különbséget maga Niemöller is észrevette, amikor pl. az Evangélikus Életnek adott nyilatkozatában ezt mondta magyarországi benyomásairól: „Megragadó, ahogyan az egész országon látszik a munka láza, egy olyan elfoglaltság képe, amely az egész nép felől azt a benyomást adja, hogy itt lendületes és bátor országépítő munka folyik. Ezt láttam elsősorban Sztálinvárosban, amely annak példája, hogy egy tízmilliós nép milyen nagy alkotásra lehet képessé. Megismétlem azt, amit a Béke Világtanács budapesti ülésével kapcsolatban mondtam, hogy feltűnő a magyar emberek derűje és nyugalma, összehasonlítva sok nyugati ország népének lehangoltságával és idegességével."

Mi úgy érezzük, hogy a mi hazánkban az igehirdetés konkrétebb és határozottabb vonásokkal tudja megrajzolni a Jézus Krisztusban való reménység körvonalait, mint Nyugaton, s hogy mindez nemcsak a mi képzelődésünk, azt bizonyítja az a kedvező fogadtatás, amelyben a Jézus Krisztusban való reménységgel foglalkozó evanstoni anyaghoz történt magyar protestáns hozzászólást részesítette a nyugati egyházi közvélemény.

A Niemöllerrel való egységünk viszont nem mai keletű, ez mélyen a múltban gyökerezik, abból az időből való, amikor nagy harcát vívta a Hitvalló Egyház. Erről mondotta Niemöllernek dr. Vető Lajos püspök az egyházegyetem által rendezett fogadáson: „Egyházi elnök úr nem ismeretlen népünk és egyházunk előtt. Emlékszem, hogy mikor a hitvalló front egyházi elnök úr vezetése alatt harcolt a fasizmus ellen, a magyar evangélikus lelkészek közül sokan írtak üdvözlő levelet önnek. Abban a könyvben, amelyet az ön testvére, Wilhelm Niemöller írt, említés is történt a magyar evangélikus lelkészek leveleiről."

Azt az igeszolgálatot, amelyet Niemöller annakidején végzett az evangélium tisztaságának megőrzése érdekében, s amelyet ma végez a krisztusi emberszeretet szolgálatában, Isten nyilvánvaló jelekkel megáldotta. Ennek az igeszolgálatnak a tömör összefoglalása az, amivel a paksi gyülekezetben tartott prédikációját fejezte be: „Isten áldjon meg benneteket a Jézus Krisztus által, hogy egymás között békességetek legyen és a békét hirdessétek a világban, hogy dicsértessék az, aki akarja a békét!"

Dr. Ottlyk Ernő

Egyetemes levéltár

Közszájon forgó megállapítás a protestáns lelkészek sokoldalú tájékozottságra. Ezt nem papok mondják egymásról, hanem világiak, akik sokat tanultak és majdnem mindent ismernek. Ebben a jóindulatú kritikában van némi hizelgés is, mely látszatok után indul, de van benne sok igazság is.

A XVI. században hazánkban volt olyan evangélikus lelkész, néhány évig szuperintendens, aki az első komoly növénytani munkát írta és adta nemzetének (Beythe István). Sokkal inkább ismert dolog az, hogy Bél Mátyás sokoldalú tudományosságával a kor csodálatát és elismerését vívta ki. Vannak nagy számmal névtelenek, akik esetleg másoknak a neve alatt, de szellemi kiválóságuk ragyogásával irányt és utat szabtak sok komoly kérdés megindításában és tárgyalásában.

Ma, amikor egyházunk különösen az utolsó évtizedben új utakon indult el, helyes és bölcs dolog az egyház és a lelkészek számára természetes ökonomiával szervezkedni, terveket készíteni és kivitelezni, olyan új tevékenységeket megvalósítani, amelyek az egyház érdekében immár nélkülözhetetlenek. A sok megoldandó nagy egyházi feladat között nem áll utolsó helyen az Egyetemes Evangélikus Levéltár teljes rendbehozatala.

Kérdésünk megértetése érdekében szükségesnek látszik a múltba egy kissé visszamenni. Egyházunkban a múltban is volt levéltári munka, s ennek igazolására néhány idézetet mutatunk be illusztrációképpen. **Székács József bányakerületi püspök 1871-ben adta ki a bányakerületi utasítások című művét,** s könyvének 73-ik oldalán a következőket olvashatjuk:

Utasítás a kerületi levéltárnok számára. Választatik a közgyűlés által halálig vagy lemondásig, vagy elmozdításig. Esküje: Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szentlélek, egy igaz Isten, hogy az ágost. vallású ev. bányakerület leváltárnokává választatva, a kezeimre bízott könyveket és irományokat utasításom szerint rendezem, híven megőrzöm s belőlük semmit el nem idegenítek. Isten engem úgy segéljen. Kötelességei: 1. A levéltárba beadott irományokat úgy rendezze, hogy az egyházi okmányok, mégpedig: *a)* a kerületi gyűlésre, *b)* a kerületi törvényszékre vonatkozó, *c)* a királyi leiratok, *d)* a felsőbb hatóságok rendeletei, *e)* az egyházlátogatási illető, *f)* az egyházi levelezések, *g)* a vegyesek;

1. az iskolai okmányok, mégpedig: *a)* az értesítők, programmok, *b)* az évi jelentések, *c)* tanügyi dolgozatok, tantervek, *d)* tanügyi levelezések, *e)* a tanügyi vegyesek — évről évre a fentebbi pontok szerint osztályozva külön-külön csomókban számozva legyenek.

2. Az emígy osztályozott irományokról készítsen évenként: *a)* egy úgynevezett cédula-katalógust, *b)* egy lajstromot, melynek öt rovata közül az első az iromány keltét, a második rövid tartalmát, a harmadik hovátartozását, a negyedik a boríték (théka) számát, az ötödik számát tüntesse elő.

3. A levéltár helyiségében az irományokat bárki búvárolhatja az ő jelenlétében, de a helyiségből ki csak olyan egyénnek adjon térítvény mellett, akiről meg van győződve, hogy a kivett darab nem fog nála elrongyolódni vagy éppen elveszni.

4. A leváltárt gyakran szellőztesse.

Zelenka Pál: A tiszai Ág. hitv. ev. egyházkerület Rendezete (coordinátio) Miskolc, 1880. évi kiadásában a 122. oldalon az 569—71-ig terjedő pontokban ezeket írja: A kerületi levéltárnok a közgyűlés által választatik és hivatala lelkiismeretes betöltésére eskü által köteleztetik.

Kötelessége: *a)* A gondozására bízott irományokat rendben tartani és híven megőrizni. *b)* A beérkezett ügydarabokat névjegyzékbe venni, illető helyére elhelyeztetni, azokról betűsoros jegyzéket venni. *c)* Megbízható egyéneknek a levéltári búvárlatot saját jelenlétében megengedni.

Eredeti okmányokat csak a szuperintendensnek, másoknak pedig csak szuperintendensi engedély és elismervény mellett adhat ki, azon esetre pedig, ha valaki másolatot kér, azt annak költségén leiratva szolgáltassa ki.

A másik két kerület hasonló szellemben intézkedik a levéltár kérdésében.

Megismerésre érdemes még ez a néhány sor is: Zelenka Pál: Emlék lapok a miskolci Ág. hitv. ev. anyaegyház évszázados életkönyvéből Miskolc, 1883., s e könyv 41. oldalán ezek a sorok olvashatók: A levéltár rendezését rendelvén el az egyház (1827), evégből egy szekrény készíttetett, a sekrestyében elhelyeztetett s a ládában volt iratok rendezésével Désy Sámuel felügyelő, Dráskótzy Mihály és Csiszár József bízattak meg. Ugyanezen könyv 193. oldalán olvasható ez a feljegyzés: Az egyház levéltárának első anyaga Metzner Károly első felügyelő irattárából került elő. Fel- és leiratok, levelezések nagy száma adattak át csomagokban. Később a számadások, jegyzőkönyvek és azok mellékletei helyeztettek el abban stb., stb.

Egy másik régi gyülekezet (Nagy-Geresd) ennyit említ meg a levéltári munkáról: A gyülekezetnek rendes levéltára van, mely egy keményfa új szekrényben a sekrestyében van elhelyezve. Kiváló nevezetességű okmányai nincsenek.

Hasonló tartalmú idézeteket lehetne még közölni, de azokból sem gyűjthetnénk értékesebb adatokat. Régesrégóta az a gyakorlat volt tehát, hogy a legfelsőbb egyházi hatóságok (kerületek) intézkedtek a levéltár működéséről és alsóbb egyházi hatóságok levéltári munkájára nézve is adtak ki rendelkezéseket s az alsóbb hatóságok ezeknek a rendeleteknek lehetőségeik szerint eleget tettek.

A Magyarországi Evangélikus Egyetemes Egyház, amióta működése mind önállóbb és elhatározóbb lett, mint a kerületeket összefogó szerv, elég korán szánta rá magát arra, hogy az egyetemes felügyelő levelezési

munkáját is beleértve, de ezen felül is gyűjtse és szervezze mindama levéltári anyagot, amelyre az Egyházegyetemnek később szüksége leend. Az első levéltárnok, akire a ma élő levéltári munkások jól emlékezhetnek vissza, Doleschall Sándor volt, a pesti közös egyház német lelkésze. Nevezett vezette a Deák-téren a közös egyház levéltári anyagát, a bányai evangélikus egyházkerület levéltári munkáját és tudományosan megalapozta az Egyetemes Egyház levéltári szolgálatát. Azok, akik ismerik Doleschall Sándor arra munkáját, amelyben a pesti egyház 100 éves történetét megírta, könyvének lábjegyzeteiből és levéltári hivatkozásaiból megállapíthatják azt, hogy nemcsak kiváló lelkésze volt Doleschall Sándor a pesti közös egyháznak, nemcsak atyai barátja volt minden fiatal egyházi munkásnak, aki a nagy budapesti, templomok nélküli területen dolgozni akart, hanem jó érzékkel önmagától megtalálta annak a titkát, hogy miképpen kell levéltárat alapítani és építeni.

Sajnos, mindaz a jó munka, gyűjtés és szervezés, amelyet Doleschall Sándor a pesti közös egyház irattári anyagának gyűjtése és rendezése érdekében elvégzett, ma már nem állhat rendelkezésünkre. Évek folyamán az összegyűjtött anyagból — ma érthetetlen okokból — sok eltünt, és az összezsugorodott, de rendezett anyag a második világháború utolsó hónapjaiban majdnem teljes egészében megsemmisült, pedig ez a gyűjtemény, illetőleg levéltári anyag szinte nélkülözhetetlen alapanyaga lehetne annak a nagy munkának, amely most indulóban van.

1909-ben, amikor az Egyetemes Egyház megszerezte mai székházát (amely azelőtt Szent Imre kollégium volt), az egyetemes levéltár céljaira külön helyiségeket bocsátott rendelkezésre és a levéltári munka végzésére megkérte Góbi Imre nyugalmazott fasori evangélikus gimnáziumi igazgatót. Góbi Imre, mint okleveles lelkész, de mint olyan valaki, aki házassága révén a Zelenka- és Geduly-családokkal rokonságban volt, az egyházba egészen belegyökerezett és kora ifjúságától fogva írásokból is és családi beszélgetésekből is megismerte az egyház tevékenységét. Megbizatásának (amely szinte díjazásnélküli volt) hűségesen eleget tett, s ami ma az Egyetemes Egyház levéltárában alapépítménynek értékelhető, az mind az ő teremtő alkotása. Az első világháború után a levéltári munka vezetését Scholtz Oszkár vette át. Mint volt és nyugdíjazott kincstári jogügyi tanácsos, a háború után egészen egyházunk életébe ágyazta be szolgálatát és életét, s lévén pap és püspök-gyermek, szívesen és önfeláldozóan végezte sokoldalú egyházi tevékenységét. Munkakörei a következők voltak: Egyház-egyetemi levéltáros, nyugdíjintézeti ügyvivő, bányakerületi világi főjegyző, Lutherszövetségi elnök, hogy csak a fontosabbakat említsük. Buzgó munkása és figyelemmel kísérője volt a Világszövetségi mozgalmaknak. El nem feledhetjük alázattal meggörnyedt alakját, amint a levéltári helyiségekben csípős hidegben, télikabátban vészelte át a hosszú téli hónapokat és Cerberusként őrizte a reá bízott kincseket. Különösen a második világháború veszedelmei közben vált szükségessé ez a figyelmes lelkiismereti óvatossága s mikor nagybetegen Isten kegyelméből átvészelte az ostrom borzalmait, egyetlen öröme volt, hogy szeretett levéltárát különösebb kár nélkül adhatta át annak, aki helyébe lépett. Egyetemes Egyházunk

vezetősége igen szerencsés kézzel választott, amikor utódjának dr. Málvusz Elemér ny. egyetemi tanárt, a legkiválóbb tehetségű levéltári szakembert nyerhette meg erre a nehéz szolgálatra.

Azt látjuk a történelemből, hogy mindig volt levéltár, és mindig egy ember állt a levéltár élén, de egyedül is dolgozott a levéltárban. A múltban ez a gyakorlat elfogadhatónak is látszott, mert az valóban egy levéltár volt, mint Egyetemes Egyházi Levéltár, de most már csak címében egy az Egyetemes Levéltár s a jelenben és a közeljövőben ennél sokkal több kell legyen.

Egyházunk új helyzete hozta magával azt, hogy az Egyetemes Egyház levéltárában nyernek elhelyezést a megszűnt középiskoláink levéltári anyagai. A volt egyházkerületek levéltárai, a régi püspöki székhelyeken tároltatnak még egyelőre, de ezeknek az egyetemes levéltárba való beszállítása a közeljövő levéltári feladata. Mivel egyházi közületek levéltári anyagukat az utolsó tíz évet tekintve tarthatják saját kezelésben, számot kell vessenek felsőbb és alsóbb hatóságok felelősei azzal, hogy mindezek miképpen lesznek majd egybeszervezhetők, és adandó és megfelelő időben a központi egyetemes levéltárban hogyan és miképpen nyerhetnek elhelyezést. Ezek az intézkedések kiiktatják egyházunk életéből a regionális gondolkozást és szellemet s a levéltári anyag ilyetén-képpen való egysége szimbolikus próféciát ad egyetemes egyházunk univerzális felfogásának.

Az eddigiekből látható, hogy egy ember az ennyire megnövekedett munkát a legnagyobb igyekezet és legkiválóbb elismerést megérdemelt tevékenység után sem végezheti egyedül. Az Egyetemes Egyház elnöksége a megnövekedett munkára való tekintettel máris beállított két lelkészi jellegű munkaerőt az egyetemes levéltári munka vonalába. Ezek az új munkaerők elsőbb Málvusz Elemér professzor szeretetteljes irányítása mellett kezdik megismerni a levéltári munka gondos munkarendjét, de mindezen túl, mint e munkaágban ma még járatlanok, kötelesek lesznek egy egyházi munkások számára különös jóindulatból rendezett levéltári tanfolyamon résztvenni. Mindezek azért váltak szükségessé, hogy több szem, több szív és több kéz tartsa szemét és kezét azon a munkán, amelyre az egyháznak napjainkban nagyon nagy szüksége van.

A levéltári munka eme fölépítése mellett a kor követelményeinek megfelelően Egyetemes Egyházunk szolgálni kívánván a tudományos kutatásban való segítségnyújtásnak minden munkaágában, megteremtette a tudományosan búvárkodni akarók számára a megfelelő helyiségeket. Helyesebben egy szerény, de az igényeket kielégítő intézetet. A volt Luther Társasági könyvesbolt helyiségét és a mellette lévő két egyszobás üzlethelyiséget nagy áldozattal úgy építtette át, hogy az utcai homlokzaton a bejárati ajtók helyére is ablakokat helyezett el, s az így létesült nagy olvasó és két kisebb dolgozó szolgálati szoba kielégítheti azokat az igényeket, amelyeket az ilyen tudományos munkálkodással szemben meg lehet kívánni.

A nyilvánosság számára nyitva lévő nagyteremben a búvárkodni kívánók részére megfelelő könyvtári anyag áll rendelkezésre, de ugyancsak módot talál a levéltár vezetője arra, hogy itt a könyv- és levél-

tárosok jelenlétében a búvárkodó betekinthesse azt a levéltári anyagot is, melyre ismerete megszerzése céljából szüksége van. Mindezek az említett lehetőségek lelkes örömmel töltik el azokat, akik szellemi és fizikai munkával minden erőfeszítést megtesznek azért, hogy ez a helyiség minél előbb rendelkezésére álljon egyházunk és népünk tudósjelöltjeinek és tudósainak. Egyetemes Egyházunk bölcsen és az idők szellemének engedelmeskedően hozta meg a fentiek megvalósítása érdekében a legnagyobb áldozatokat is, remélni lehet azonban azt, hogy ezúttal is helyesen járt el és jó útra tette rá szívét és lelkét.

S ha megindul a munka — reméljük, Isten segítségével hamarosan — azok, akik a tudományos búvárkodás lehetőségeihez előkészítő munkások voltak, s azok, akik megismerkednek mindazzal az anyaggal, amelyeket könyveink és irományaink nyújtanak, meglátják a múltnak azt a megbírálható, de mégis tiszta szellemét, amely az egyházban Isten akaratának engedelmeskedve a nép életének lelki és szellemi emelkedéséért mennyi mindent megtett. S látni fogják a betűvetések rehéz és könnyű rajzán keresztül azt a sok kezet, amelyek úgy emeltettek meg az oltár előtt, mint Krisztus kezei és áldották meg sok ezerszer ennek az országnak a népét, s most mint emlékek kényszerítik a ma élőket arra, hogy hitben és tudásban gazdagítsák és áldják a mának a népét.

Dr. Gaudy László

»Isten igéje egészen természetessé tesz téged. Különleges tulajdonságaid megszűnnek, mihelyt Isten igazi szava rád talál.«

*

»Ha vágyakozol Isten után: ugyan honnan van benned ez a vágyakozás?«

*

»Mi utoljára kapjuk meg a jót: amikor már mindenki megkapta, fogunk mi is részesülni benne.«

*

»Ha jön az Istenországa, akkor nekünk keresztyéneknek kell a haladás embereinek lennünk.«

Blumhardt.

A KERESZTYÉN EMBER ÉS A TERMÉSZET

Előadás szeretetvendégségen

EZZEL AZ ELŐADÁSSAL nem az a célom, hogy valamiféle szaktudományos fejtegetést végezzek a természetről és a természet világáról. Ez nem az én feladatom, hanem a természettudósoké. De ugyanígy szépirodalmi teljesítményre sem törekszem, mert ez meg a költők és írók dolga. Egyszerűen arról fogok beszélni, amire már a cím is következtetni enged, hogy keresztyén embernek hogyan kell a természet világára néznie. Erre viszont nem is nehéz feleletet adni. Keresztyén ember csak úgy nézhet erre a világra és ebben a világban mindenre, ahogy Isten néz. Azt pedig, hogy Isten hogyan néz erre a világra, egyedül a Szentírásból tudhatjuk meg. Így hát végül is arról kell beszélnem, hogy mit mond a Szentírás a természetről.

DE HÁT MI IS A TERMÉSZET? Ha mi ma ezt a szót halljuk, akkor *elsősorban ez a bennünket körülvevő hatalmas világ* jut eszünkbe. Hegyekre és erdőóriásokra gondolunk, amelyeknek lombjai mögött ezerféle állat és madár talál menedéket. Tengerekre és folyókra, amelyekben megint csak megszámlálhatatlanul sokféle élő állat nyüzsög. Egyszóval mindarra, ami ezt a világot a csillagos égtől a szemmel már nem is látható apró kis növényekig és állatokig alkotja. — Van azután szóhasználatunkban a természet szónak egy *szűkebb értelme* is. Ez a *világ belső rendjére, törvényszerű összefüggéseire* vonatkozik, amelyek változhatatlanul és kérlelhetetlenül összefogják és meghatározzák mindazt, ami ezt a világot alkotja. Ilyen értelemben szoktunk a természetről, mint a világ rendjéről, belső törvényeiről beszélni. Sőt ide bele

* Ezt a cikket mint előre kijelölt témára írt dolgozatot nyújtotta be a szerzője az egyetemes lelkészképesítő bizottság északi kerületi osztályához. A dolgozat önmagában véve is kiváló s tanulmányozásra méltó, egyúttal pedig bepillantást nyújt a legfiatalabb lelkésznemzedék teológiai műveltségébe, ami természetesen Teológiai Akadémiánk munkáját is dicséri.

Szerkesztő.

szoktuk venni magunkat is, s ezért *beszélünk emberi természetről is,* amelyet szintén ugyanúgy változhatatlannak tartunk, mint a külső világ természeti törvényeit. Ilyen értelemben szoktuk azt mondani, hogy pl. ennek az embernek „jó természete" van, annak meg „nehéz a természete". Sőt ezen az alapon szoktunk másokat, de főként magunkat mentegetni, hogy „nem tehetek róla, ilyen a természetem". Vannak, akik ennek a mentegetődzésnek levonják a végső konzekvenciáját is és azt mondják: a természetünkön nem tudunk változtatni, tehát leghelyesebb úgy élni és cselekedni, ahogy a természetünk diktálja és parancsolja.

De nézzük most már, hogy mit mond a Szentírás a természetről. Ha végiglapozzuk Bibliánkat, keresve benne azokat a helyeket, ahol a természet szóval találkozunk, akkor meglepő eredményre jutunk. Arra u. i., hogy *a Biblia a természet szót szinte alig néhányszor használja.* Mi a magyarázata ennek? Ha tovább figyeljük a Bibliát, akkor azt is észrevesszük, hogy az a néhány hely, ahol a természet szó előfordul, *mind a Biblia végén, az Újszövetségben, s ott is az apostolok leveleiben van.* Tehát se az Ószövetség, se az evangéliumok, s így maga Jézus Urunk se használta a természet szót, hanem csak az apostolok. S ők is csak azért, mert mikor az evangélium örömhírét szertevitték az akkori művelt világba, ennek a világnak a nyelvében, a görög nyelvben, találkoztak ezzel a szóval és maguk is használni kezdték görög nyelvű igehirdetéseikben. A görög nyelvben viszont, különösen a legműveltebbek között, a filozófusok, bölcselők között már régóta *igen sokat használt,* fontos és gazdag tartalmú szó volt a természet szó. S éppen ezek a görög bölcselők alakították ki a természet szónak azt a jelentését, amelynek értelmében nagyjából ma is használatos ez a szó, s amelyről éppen az előbb beszéltem. De ne részletezzük ezt tovább. Elégedjünk meg azzal, hogy a természet szó *nem a Biblia világából származik,* hanem idegen, pogány gondolkozásból s éppen ezért vigyáznunk kell a használatánál, hogy ennek a szónak a révén pogány, emberi bölcselkedéssel el ne homályosítsuk azt, amit a Biblia mond a „természetről".

1.

Mert *a Biblia is beszél a természetről,* ha általában nem is használja ezt a szót. De nincs is rá szüksége, mert van helyette más, sőt sokkal jobb kifejezése ugyanannak a megjelölésére: a *„teremtettség"*, a *„teremtett világ"* kifejezések. A „teremtettség" szó főként azért jobb kifejezés, mert azonnal *az első, legfontosabb dolgot állítja a világról.* Azt t. i., hogy ez a világ teremtetett. *Isten teremtette.* Sőt, ha a teremtés szó héber, ószövetségi szavát nézzük, akkor még ezen kívül is kifejezésre jut benne valami. Éspedig az, hogy a világ *semmiből teremtetett.* Tehát ez a világ sem nem magától lett, sem nem öröktől fogva van, hanem azt az Isten teremtette, aki a szó teljes értelmében egyedül *„van"*, s rajta kívül minden, ami van, csak azért van, mert Ő akarja,

hogy legyen. *Isten tehát más, mint ez a világ.* Nem is hasonló hozzá. Túl van rajta, fölötte van neki. A teremtett világ pedig így mint az ő teremtő, szabad akaratának gyümölcse, egyedül és kizárólag az övé. Dehát *milyen ez a világ, amelyet Isten teremtett?* Erről mindenek előtt a Biblia legelső lapjai beszélnek nekünk. Nincs időnk arra ,hogy végigmagyarázzuk a Bibliának ezeket az első fejezeteit. Csupán néhány fontos mozzanatot emelünk ki belőlük.

Mózes első könyve úgy beszél erről a teremtett világról, mint amelynek sokszínű gazdagságát *Isten fokozatosan formálta,* alakította ki, megszabva benne mindennek a helyét, belső törvényeit és feladatát. Istentől valók tehát azok a természeti törvények, amiket az emberi tudomány azóta is nagy igyekezettel próbál megismerni. És ugyanúgy Istentől való ennek a hatalmas világnak gazdag sokszínűsége, a csillagok óriás világától a hegyek, tengerek, növények, állatok ezer fajtáján s az emberen keresztül le egészen az egysejtűek és az atomok világáig. Mindez a gazdagság és sokféleség *Isten teremtő akarata. S mindez jó.* Isten maga állapítja meg róla ezt: *„És látta Isten, hogy jó".* Persze nem önmagában jó, amit Isten mintegy kénytelen volna elismerni. Hanem éppen azért jó, mert az egyedül jó Isten (Márk 10, 18b) műve, amely éppen ezért Alkotója kezenyomát hordozza magán és az ő hatalmát, bölcseségét és dicsőségét hirdeti. „Az egek beszélik Isten dicsőségét és kezeinek munkáját hirdeti az égboltozat." (Ps. 19,2). Vagy ahogy a lelkipásztorok imádságoskönyvének egy imádsága mondja: „Te nyilatkozol meg a kristály csodájában, a virágban, állatban és emberekben. Minden műveden nevednek fénye ragyog." („Lelkipásztor imádsága" 26. lap.)

De ebben a hatalmas, sokszínű világban valami egészen *sajátos, megkülönböztetett helyet kap Istentől az ember.* Nem veszi ugyan ki és nem különíti el a többi teremtménytől. *Az ember is egy része* az egész teremtettségnek. Ezt az egészen szoros összefüggést a teremtéstörténet úgy fejezi ki, hogy az emberről mint a föld porából formáltról beszél (Gen. 2,7). De Isten mégis megkülönbözteti az embert. Éspedig *két tekintetben. Egyrészt az Istenhez való viszonyában, másrészt a többi teremtményhez való viszonyában.*

AZ EMBER ISTENHEZ VALÓ VISZONYÁNAK ezt a megkülönböztetett voltát a teremtéstörténet kétféleképpen fejezi ki. Egyrészt azzal a mondatával, amely szerint *Isten az embert saját képére* és hasonlatosságára teremtette (Gen. 1,27). Másrészt pedig azt mondja az emberről, hogy Isten a többi élőlényektől megkülönböztetett, külön aktussal *életnek leheletét lehelte belé* (Gen. 2,7). Messze vezetne, ha az embernek ezt az Istenhez való viszonyában megkülönböztetett helyzetét minden részletében meg akarnánk vizsgálni a Biblia alapján. Most elégedjünk meg annak a megállapításával, hogy Isten az embert azáltal helyezi megkülönböztetett viszonyba Önmagával, hogy egészen különleges, személyes viszonyt hoz létre Önmaga és az ember között, amelyben *az ember belső személyes önkéntességével és öntudattal élhet Istennel külön személyes kapcsolatban.* Viszont ebben a kapcsolatban az Istennel és Istenből való élet nagy lehetősége mellett ott van az

Isten beszédére személyesen felelni tudó s ezért felelős ember számára az az öngyilkosságot jelentő „lehetetlen lehetőség", hogy ebből a közösségből kitépje magát, függetlenítse magát Istentől és ellene mondjon Teremtőjének. Éppen erre a szörnyű lehetőségre figyelmezteti Isten az embert a teremtéstörténet szerint akkor, mikor megtiltja neki, hogy egyen a „jó és gonosz tudásának fájáról" és azt mondja, hogy ennek a következménye halál lesz. A teremtett ember tehát, mint Istennel személyes és felelős közösségben élő teremtmény különbözik a többi teremtményektől.

De az embernek ez a megkülönböztetett helyzete nemcsak az Istenhez, hanem a többi teremtményhez való viszonyában is megnyilvánul. Ezt a teremtéstörténet úgy fejezi ki, hogy leírja azt a megbízást és feladatot, amelyet Isten az embernek ad. *„... hajtsátok birodalmatok alá a földet és uralkodjatok..."* (Gen 1,28). „És vevé az Úr Isten az embert és helyezteté őt az Éden kertjébe, hogy mívelje és őrizze azt." (Gen. 2,15). A Bibliának ezeket a mondatait *„kultúrparancsnak"* szokták mondani. Az ember tehát felelős munkát és feladatot kap a többi teremtmény között, s ez teremtésbeli lényegéhez tartozik az embernek. *Ez az a munka, amit az ember ma is végez, mint kutató tudós, földmíves vagy akármilyen más dolgozó ember. Isten ezzel hozzákötötte az emberhez a többi teremtmény sorsát.* Az ember a teremtett világ felé *Isten munkatársává lesz*, Isten felé pedig a teremtett világ személyes képviselőjévé. Az ember a természet világának ura lesz, a teremtett világ pedig az ember környezetévé, életének terévé válik. S ebben az összekötöttségben az ember Isten előtt felelőssé lesz a teremtett világért.

2.

Mindazzal, amit eddig elmondottunk, a Bibliának csak az első mondatát mondtuk el a teremtett világról, a természetről: A világ, a természet Isten teremtménye, amelynek sorsát Isten a felelős emberhez kötötte.

A Bibliának azonban *van egy második mondata is a természet világáról.* Ezt a második mondatot a Mózes első könyvének 3. fejezete mondja el akkor, mikor az ember *bűnbeeséséről* beszél.

AZ EMBER NEM MARADT MEG az Istennel való életközösségben, hanem kitépve magát ebből a közösségből, föllázadt Isten ellen. Rálépett annak az öngyilkos „lehetetlen lehetőségnek" az útjára, amelytől Isten előre óvta. Nem hitt Istennek, hanem hitt a Csábítónak, aki azzal kecsegtette, hogy „olyanok lesztek, mint az Isten". *Az ember isten akar lenni* és ezért elutasítja magától az Isten reávonatkozó igényét. *Ez az ember bűne.* De Isten Isten marad, és az ember lázadására haragos ítéletével és átkával felel. „... fájdalommal szülsz, .. orcád verítékével egyed a te kenyeredet, míglen ... ismét porrá leszel." (Gen. 3,16—19.) Az ember számára kínná és teherré lesz az, ami addig örven-

detes, boldog feladata volt. És az ítélet végső borzalma az, hogy meg kell neki halnia. *A halál nem „természetes" dolog.* Nem Isten teremtett jó világának a tartozéka. Hanem életellenes és *„természetellenes".* Az ember bűnének a következménye. Vagy ahogy Pál apostol mondja: „a bűn zsoldja". A halálban az lesz nyilvánvalóvá, hogy az embernek csak addig van élete, amíg Istennel közösségben van. A halálban a lázadó, menekülő ember találkozik az ítélő Istennel, aki nem engedi az embert önmagától függetlenül, önállóan élni, hanem a halálban összezúzza a bűnös ember egész exisztenciáját. Igen fontos ezt hangsúlyozni. Mert régen is, ma is állandó törekvésünk nekünk halandó embereknek, hogy a halált romantikus önáltatással megszépítsük, letompítsuk vagy hamis, józankodó bölcselkedéssel a világ és az emberi élet természetes jelenségének tartsuk. Nem. A halál nem természetes vég, hanem borzalmas törés, amelyben elpusztul az ember élete. *A halál Isten ítélete.*

De *mit jelent mindez a természet világa számára?* Láttuk már az előbb, hogy Isten a teremtett világ sorsát elválaszthatatlanul hozzákötötte az ember sorsához. *S ez a közös sors a bűnben is megmarad.* Így olvassuk a bűneset történetében: „Az embernek pedig monda Isten: Mivelhogy hallgattál a te feleséged szavára és ettél arról a fáról, amelyről azt parancsoltam, hogy ne egyél arról: átkozott legyen a föld temiattad..." (Gen. 3,17). Ez azt jelenti, hogy az ember bűnének következménye, a kín, a fájdalom, a veríték és a halál borzalmas terhe ráül az ember környezetére, a természet világára is. Pál apostol ezt így mondja: „... a teremtett világ hiábavalóság alá vettetett..." a „rothadandóság rabságában" van s „... egyetemben fohászkodik és nyög..." (Róm. 8,20—22.) A természet világa többé nem csak alkotója dicsőségét, hatalmát és szeretetét zengi, hanem néma, szenvedő sóhajtozással a halálra ítélt bűnös ember sorsának is hordozójává és tükrözőjévé lesz. Maga is szenved, elenyészik és elpusztul. Egy régi nagy igehirdető mondta egyszer: „Az igavonó ökör szomorú szeméből vádolva árad felém az elveszett Paradicsom szomorúsága." — Sőt még ennél is többet kell mondanunk. Az Istennel megromlott viszonyú embernek megromlik a viszonya a természet világával is. *Az Istentől kapott munkát és feladatot ugyan végzi tovább is, s ennyiben folytartja bűneset előtti életét.* De mindezt most már nem Isten kezéből veszi, hanem úgy végzi, mint amellyel céljavesztett, halálbahanyatló életének önmaga akar célt és tartalmat adni. S eközben vagy imádni kezdi a természetet s rabjává lesz, vagy annak nagysága láttán kisebbrendűségi érzése támad, gyűlölni kezdi azt s ebben a gyűlöletben mentegetődző meneküléssel át akarja hárítani a felelősséget mindazért, amit maga tett és okozott, a természet világára, amely mint saját teste és környezete, fogságában tartja őt. Természetbarátok körének bizony sokszor lehetne inkább azt a nevet adni, hogy természet-imádók köre. S testüket gyűlölő, világtól elforduló szerzetesrendeknek és hasonló embereknek bizony sokkal inkább lehetne azt a nevet adni, hogy természetgyűlölők rendje. Igen. Isten ellen fellázadt embernek bizonytalanná, zavarossá, visszájára fordulttá lesz a természethez való viszonya is. Hol imádja, hol gyűlöli. De semmiképpen sem akarja meglátni és el-

ismerni rajta a teremtő Isten hatalmas kezének nyomát, se önmaga bűnének a természetre nézve is pusztító következményeit.

Lám ez a Szentírás második mondata a természetről: Az ember bűne nem csak az emberre, hanem az egész teremtett világra is rázúdította Isten ítéletét. A teremtett világ a hiábavalóság és pusztulás rabságában szenved.

3.

Milyen borzalmas és kétségbeejtő lenne, ha a Szentírás itt abbahagyná és nem beszélne többet a világról!

DE MILYEN JÓ, hogy a Bibliának van egy örvendetes harmadik mondata is erről a világról. János evangéliumában olvassuk: *„Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hisz őbenne, örök élete legyen."* (3,16). Pál apostol pedig ezt mondja: „... tetszett az Atyának, hogy ... Őáltala békéltessen meg mindent magával, békességet szerezvén az ő keresztjének vére által; Őáltala mindent, ami csak van, akár a földön, akár a mennyekben. Titeket is, kik hajdan elidegenültek és ellenségek valátok ..., most mégis megbékéltetett" (Kol. 1,19—21). „... maga a teremtett világ is megszabadul a rothadandóság rabságától az Isten fiai dicsőségének szabadságára." (Róm. 8,21.) *Ez a harmadik mondat.* Az evangélium, amely békességet, Isten szeretetét hirdeti az embernek és a természetnek egyaránt. A bűnbeesett, Isten ellen lázadó, neki ellenségévé lett emberhez eljön az Isten, megbocsát neki, békességre lép vele, visszafogadja önmaga személyes közösségébe — a Jézus Krisztus keresztje által. S ígér egy napot is, amelyen eltöröltetik végkép a halál s ez a békesség és közösség teljessé és nyilvánvalóvá lesz. De ahogy eddig, úgy most ebben a harmadik mondatban is összeköti Isten az ember és a teremtett világ sorsát. Az ember bűne miatt a hiábavalóság és pusztulás rabságban nyögő teremtett világnak is reménységet ád Krisztusban, hogy e rabságnak vége lesz. S ígér egy napot, amelyen ez a reménység valósággá válik. *Ennek az ígéretnek és reménységnek pedig az alapja és biztosítéka az a Jézus Krisztus, aki nemcsak meghalt, hanem fel is támadott* s éppen az ő feltámadása által törte át a bűn, pusztulás és halál világát és nyitott utat embernek és természetnek az élet felé.

*

Azzal a kéréssel kezdtük, hogy mit mond a Biblia a természet világáról. Ime ezt a három mondatot mondja: 1. A természet Isten teremtménye. 2. A természet világa Isten ítélete alatt a pusztulás rabságában szenved. 3. A természetnek Krisztusban bizonyos reménysége van, hogy megszabadul e rabságból. Keresztyén ember így néz a természetre. Mind a hármat tudja és vallja róla. Egyiket se próbálja eltakarni, mert megcsalná magát. Keresztyén ember a természet világát se nem imádja, se nem gyűlöli, hanem hálaadó örömmel hallgatja annak néma énekét, amely a Teremtő hatalmát, bölcseségét és dicsőségét zengi. — Sem nem imádja, sem nem gyűlöli, hanem bűnbánattal döbben rá mindig újra önmaga bűnére, amelynek átkos terheként a pusztulás és rothadandóság rabságában szenved ez a teremtett világ. — Keresztyén ember sem nem imádja, sem nem gyűlöli a természet világát, hanem *Isten kezéből véve végzi benne felelős munkáját* és feladatait, tudva, hogy az egész teremtett világnak bizonyos reménysége van a teljes megújulásra abban *a Jézus Krisztusban, aki neki is békességet szerzett az* Ő keresztjének vére által.

Dóka Zoltán segédlelkész
Tapolca

Irodalom:
Althaus, P.: Grundriss der Dogmatik. Berlin, 1951.
Brunstäd, Fr.: Allgemeine Offenbarung. Halle, 1935.
Groó Gyula antropológiai előadásai az 1953 nyarán tartott segédlelkészi konferencián, Fóton.
Karner Károly: Halhatatlanság vagy feltámadás? Győr, 1943.
Thielicke, H.: Tod und Leben. 1946.

Dr. Vető Lajos püspök igehirdetése a pozsonyi nagytemplomban

Alapige: Lukács 9,51—56.

Krisztusban szeretett Gyülekezet!

Kedves Testvéreim!

Ádvent első vasárnapján, az egyházi újesztendő első istentiszteletén ősi szokás szerint az igehirdető köszönteni szokta gyülekezetét. Engedjétek meg, hogy ezen a mostani istentiszteleten hadd adjam át nektek magyarországi evangélikus egyházunk szívélyes testvéri üdvözleteit. Amiképpen személyem képviseli most előttetek az egész magyar evangélikus egyházat, ezen a ti gyülekezeteteken keresztül hadd köszöntsem az egész szlovákiai evangélikus egyházat, annak népét és vezetőit, sőt ezen is túlmenően: egész magyar népünk nevében az egész szlovák népet is. Úgy érzem ugyanis, hogy ez a mi találkozásunk nemcsak nekünk, Isten evangéliumi népének kedves és megható, hanem tetszésére van mindenek előtt a mi Urunknak és Megváltónknak, a Jézus Krisztusnak, aki azért jött el erre a világra, hogy ledöntve minden korlátot, mely az igaz emberszeretet útjában áll, megtanítson bennünket arra, hogy egymást cselekedettel és valósággal igazán szeressük.

Íme, Jézus Krisztus erre az egyéneket és népeket összekapcsoló testvérszeretetre tanít és ad példát a felolvasott szentigékben is. Azért Isten Szentlelkének segítségül hívásával, megnyitva szívünket az Ő üzenete előtt, hallgassuk meg az Úr eljövetelének, ádventnek első vasárnapján, hogy ő miért jött el, és pedig:

1. *hogyan látta Ő maga hozzánk jövetelének célját,*

2. *hogyan látták eljövetelének célját az ő tanítványai,* és végül

3. *hogyan kell nekünk látnunk az Ő hozzánk jövetele nyomán életünk célját* és értelmét.

1.

Hogyan látta maga Krisztus Urunk az Ő hozzánk jövetelének célját?

Mi mai keresztyének sokszor azt gondoljuk, hogy Krisztus Urunk számára egészen problémamentes volt az Ő küldetéstudata. El sem tudjuk képzelni másként a dolgot, mint hogy Ő kezdettől fogva mindvégig küldetésének tudatában élt és cselekedett; valami fölényes, isteni egykedvűséggel és derűvel jött el az örökkévalóságból az időbe, s járta végig földi életének az útját, míglen felvitetett újra az örök dicsőségbe. Szentigénkben azonban ez a kifejezés, hogy *„eltökélte magát"*, világosan mutatja, hogy miként jeruzsálemi útja, úgy egész földi működése is nehéz út és komoly feladat volt. Bátran gondolhatunk itt arra, hogy Ő „mindenben megkísértetett hozzánk hasonlóan". Az „eltökélés" kifejezés arra figyelmeztet, hogy neki személyesen döntenie kellett újra, meg újra földi, megváltói működésének legnagyobb tetteivel kapcsolatban. Az ilyen döntés pedig feltételezi a megelőző töprengést, a belső harcot és vívódást, a kemény lelki tusakodást.

De miért kellett neki döntenie? Miért kellett tusakodnia? Miért volt szükség arra, hogy eltökélje, vagyis elszánja magát? Szentleckénk arról beszél, hogy erre a döntésre különösen akkor volt szükség, amikor az előtt a kérdés előtt állott, felmenjen-e Jeruzsálembe, vagy sem. Mi azt gondolhatnánk, hogy ez csak nem okozott neki problémát, hiszen Jeruzsálem a szent város, a templom városa, tehát csak örömet okozhatott Krisztus Urunk számára az a tudat, hogy Jeruzsálembe megy, ahol majd a nép pálmaágakkal és üdvrivalgással fogadja.

Jeruzsálemről valóban sok szépet ír a biblia. Jézus maga azt mondja róla: Ne esküdjetek Jeruzsálemre se, mert az a Nagy Király városa. De viszont azt is megmondja róla, hogy: Jeruzsálem, Jeruzsálem, aki megölöd a prófétákat! És sírva fakad, amikor meglátja a szent várost. Tehát tisztában volt vele kezdettől fogva, hogy földi működése épp úgy, mint Jeruzsálembe menetele reá nézve emberileg végzetes lesz: a kereszten kegyetlen halállal fog meghalni, mint gonosztevőt fogják megcsúfolni és kivégezni, s hozzá a vallás és az Isten nevében! Ez fog vele történni, vele, aki éppen azért jött, hogy kinyilatkoztassa Istent, s áldozatos szeretetével megváltsa a bűnös világot.

Nagy lelki küzdelmeiből mások nem sokat vehettek észre, az Írás is keveset beszél róla. Kifelé az látszott: *„Eltökélte magát, hogy Jeruzsálembe megy"*. Megy azon az úton, mely a Mennyei Atya akaratának, az Ő magas küldetésének megfelel. Mint tudjuk, Jeruzsálembe szelíden és alázatosan vonult be. Ez a szelídség és alázatosság azonban halálraszánt, szenvedni kész lelkiállapotának felelt meg. És mi már a Jeruzsálembe induló, isteni küldetését beteljesítő Jézusra közel kettőezer év távlatából úgy nézünk, mint aki legyőzve a szenvedéstől és haláltól való természetes emberi félelmét, szelíden és alázatosan, szenvedésre és halálraszántan megy küldetésének útján.

2.

De vajjon *hogyan néztek az Ő tanítványai Krisztus Urunkra, hogyan látták ők az Ő küldetését?*

Tanítványai egészen más lelkiállapotban vannak, mint az ő Uruk. Azt gondolják, hogy már csak ez a jeruzsálemi út van hátra, s akkor elkezdődik Isten országa, Jézus mellett ők is trónusokra ülnek, s onnan uralkodnak Izrael és a világ népei felett. Sőt már is ennek a hatalomnak és dicsőségnek a birtokában érzik magukat. Amikor annak a samáriai falunak a népe nem akarja őket szállásra befogadni, rettentő haragra gerjednek, majd felháborodásukban a legszigorúbban meg akarják büntetni a samáriai falu népét. Felvetik a kérdést Jézus előtt: „Uram, akarod-e, hogy mondjuk, hogy tűz szálljon alá az égből és emésszе meg ezeket?" Íme milyen egészen más lelkiállapotban vannak Jézus tanítványai, köztük a legkülönbek, Jakab és János, a szeretet apostola is! Tele vannak hatalmi dölyffel, a kegyetlen bosszúállás indulatával. Azokat a samáriaiakat, akik velük barátságtalanul és szeretetlenül bánnak, rögtön mindenestől el akarják pusztítani, gyermekekkel, asszonyaikkal együtt s városukat a tűz martalékává akarják tenni.

És most vessünk egy pillantást megint a mi Urunkra, a Jézus Krisztusra! Az eddigiekből egészen világos, amit tanítványainak szavára válaszol: *„Nem tudjátok, minémű lélek van tibennetek: mert az embernek fia nem azért jött, hogy elveszítse az emberek lelkét, hanem hogy megtartsa".* Igen, ez egészen más lelkület, mint az, mely tanítványait bosszúra tüzeli. Jézus nem azért jött, hogy pusztítson, hanem hogy életet adon. Nem azért jött, hogy úgy viselkedjék, ahogyan az emberek általában viselkedni szoktak. Neki az volt a küldetése, hogy kinyilatkoztassa a Mennyei Atya határtalan mentő szeretetét s ezzel a szeretettel győzze le a bűnt és a gonoszt. Ha Ő a tanítványok álláspontjára helyezkedik, ha teret enged lelkében és cselekedeteiben az erőszaknak és gyűlöletnek, micsoda újat hozott volna e világra? Nem lett volna-e rögtön olyan, mint a többiek, mint az a régi világ? Nem került volna-e ezzel rögtön Ő is a bűn és a gonosz hatalmába? Nem, nem, Ő nem azért jött, hogy tűzesővel pusztítson el városokat és falvakat, nagyokat és kicsinyeket, hanem azért jött, hogy megmutassa, milyen a megváltó isteni szeretet. Azért jött, hogy az égből áldás és béke, öröm és boldogság szálljon alá a bűneiben vergődő boldogtalan emberiségre. Ő nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon és életét adja sokakért váltságul. Jeruzsálembe is ezért megy, ezért vállalja a kereszt kínjait, ezért indul el egyáltalán örök dicsőségéből a földi világra, mert ilyen szeretet volt benne, mert ez az egészen más lelkület töltötte be. Ez a lelkület a szeretet lelke. Ennek a szeretetnek a lelke vezeti Jeruzsálembe, vezeti egész földi működése idején, hogy megtanítson és felszabadítson bennünket is arra, hogy egymást cselekedettel és valósággal szeressük.

3.

És most nézzük meg, *hogyan kell nekünk látnunk Krisztus Urunk hozzánk jövetele nyomán életünk célját és értelmét!*

Erre a kérdésre az eddigiek alapján azt kell válaszolni, hogy Jézus azért jött el erre a világra, hogy szabaddá tegyen bennünket minden sötét hatalomtól és bűntől a szeretetben való életre, Pál apostol szavaival szólva, hogy *„ugyanazon indulat legyen bennünk, mint amely volt a Krisztus Jézusban".*

Az isteni szeretetnek ez az útja nem volt könnyű annak idején, de ma sem könnyű. Olyan világban élünk, amidőn egyeseket ugyanaz az indulat fűt, mint a samáriai falut elpusztítani akaró tanítványokat. Nem egyszer éppen azok vannak tele ilyen indulatokkal, akik magukat keresztyéneknek, másoknál különb kereszténynek tartják, akik áldás és béke helyett tüzet és pusztulást kívánnak felülről falvakra, városokra és országokra. Nem kétséges, hogy ezekben semmiképpen sincs meg a Jézus Lelke, a szeretet lelke, hanem legfeljebb az akkor még unalomra vágyó apostolok nagyon is önző és krisztustalan indulata, amiért meg is dorgálja őket az Úr: „Nem tudjátok, minémű lélek van tibennetek". Az ilyeneknek fogalmuk sincsen arról, hogy Krisztus Urunk miért jött és mire szabadít fel bennünket. Hiába jött el Krisztus Urunk erre a világra, ők még ádvent előtt vannak.

Testvérek, annyi ádventet ünnepeltünk már végig. Ha most megvizsgáljuk magunkat az Úr színe előtt, hogy vajjon mibennünk milyen lélek van, kikhez fogunk hasonlítani? Talán a hatalomvággyal és önzéssel telt tanítványokra, vagy Jézus Krisztusra? Olyanok vagyunk-e, akik azt képzeljük, hogy szeretet nélkül és a szeretet isteni parancsa ellenére boldogulhatunk életfeladatainkkal, vagy pedig olyanok, akik tudjuk, valljuk és hisszük, hogy a valóságos szeretet az üdv és a boldogság útja? Olyanok vagyunk-e, akik előtt már földerengett a nagy titok, hogy a szeretetet magáért a szeretetért kell mindenek felett szeretni? Tudunk-e mi is szelíden és alázatosan, de a leghatározottabban úgy forgolódni és munkálkodni ezen a világon, egyházunkban, gyülekezetünkben, népeink körében, hogy embertársaink javát, a népek és a világ békességét segítsük elő?

Testvérek, embertársainknak cselekedettel és valósággal való igaz szeretetére olyan *sok alkalom van* ma is ezen a világon. Krisztus Urunknak a világ bűne és nyomorúsága arra adott alkalmat, hogy a tiszta szeretet erejét éppen mindezzel ellentétben mutassa be és nyilatkoztassa ki. Vajjon mi hogyan látjuk földi hivatásunk célját és értelmét? Hogyan vesszük azokat a nehézségeket, amelyek szüntelenül elénk kerülnek embertársaink, hazánk, egyházunk és a népek érdekében végzett munkánk során? Helytelen lenne, ha azok visszarettentenének bennünket Krisztus Urunk követésétől, embertársaink szeretetétől, népünk és népeink jólétének és békéjének érdekében folytatott munkánk odaadó végzésétől. Helytelen lenne az is, ha ezek a nehézségek mindössze arra volnának jók számunkra, hogy panaszkodjunk s elveszítsük remény-

ségeinket. Tulajdonképpen hálát kellene adnunk Istennek, hogy ma is, nekünk is ily nagy lehetőségeket nyújt az igazi szeretet megbizonyítására, Krisztus Urunknak szelíden és alázatosan, de elszántan való követésére. Az is helytelen lenne, ha önző vágyainkat, hatalom-szeretetünket tennénk meg cselekvéseink rúgóivá, s az erőszak kegyetlen eszközeihez folyamodnánk azok megvalósítása érdekében. Hiszen mindez távol áll attól a lélektől, mely Krisztus Urunkat eltöltötte, s amelynek akarata szerint bennünket is vezetnie kell, a tiszta szeretetnek a lelkétől.

Ha ezekre a kérdésekre őszinte választ ad ki-ki közülünk, bizonyára ráeszmél arra, hogy mennyi fogyatékosság van benne, s mennyire nem azon az úton jár, amelyen kellett volna. De ezek az igék nemcsak megítélnek bennünket, hanem megmutatják emberi mivoltunk, életfolytatásunk, hivatásunk legfőbb értelmét a szeretetben. Nekünk is azért kell lennünk, hogy megtartsuk embertársaink lelkét, az eredeti görög szöveg szerint embertársaink *életét*, nem azért, hogy azt akár így, akár úgy, akár kicsiben, akár nagyban pusztítsuk. Nekünk is a szeretet útján kell járnunk akkor is, hogyha ez az út szenvedéseken, megpróbáltatásokon és a halálon át vezet. Ez az út a keresztyén ember útja, ez az út az élet útja. Ezen az úton kell járnunk, erre az útra kell szüntelenül ügyelnünk akkor is, ha így lépten-nyomon nyilvánvalókká lesznek bűneink s akkor is, ha látjuk gyöngeségeinket, vagyis azt, hogy mennyire szükségünk van Krisztus Urunk megváltó szeretetére, Isten irgalmas szent Lelkének vezetésére és erősítésére, hogy az adjon nekünk bátorságot és elszántságot a szeretet útján való járásra.

Ebben a szeretetben kell erősödnünk napról napra. Ebben a szeretetben erősítsen bennünket minden igehirdetés, az igének minden szava és tanítása. Ebben a szeretetben erősödjünk meg most is, amikor így Isten kegyelméből együtt lehetünk s egymás hite által épülhetünk. A szeretetnek ez a lelke erősödjön gyülekezeteinkben, egyházainkban, hazánk határain belül s népeink között is. Ennek a szeretetnek a valósága és cselekedetekben megnyilatkozó ereje tegyen bennünket alkalmasakká arra, hogy népeinket hivatásteljesítésünkkel munkahelyeinken odaadással szolgáljuk s hírnökei, követei legyünk annak, aki eljött és eljövendő, hogy Isten országát, a szeretetnek, az örömnek és a békességnek uralmát megvalósítsa ezen a világon.

Krisztus Urunk ezt az utat járta, s erre az útra hivogat szent igéjével ezen az ádventi vasárnapon is bennünket. Az ige figyelmeztetéséért és hivogatásáért adjunk hálát az Úrnak s egyben kérjük Őt, tegyen minket bűnbocsátó és életújító kegyelmével alkalmasakká arra, hogy Őt követve az emberszeretet és a békesség dicsőséges útját járjuk mindenkor, ezen a mai napon is. Ámen.

A lelkipásztorkodás, miközben megtanít bennünket arra, hogy megismerkedjünk a különböző lelkiállapotokkal és életkörülményekkel; bölcseségre, alázatra, szeretetre és irgalmasságra nevel bennünket. A lelkésznek először, mint embernek kell fellépnie és csak azután, mint lelkipásztornak!

Schrenk Éliás

Jakab 4 : 10. (Oltári ige: Mt. 23 : 8—12.)

ALÁZAT A DICSŐSÉG LÉPCSŐJE

Jegyzet a szöveghez: tapeinoó = leértékelni, meghajolni, megalázni A LXX-ban jelentése: ahogy Isten a bűnöst fegyelmezéssel megalázza. Péter leveleinek szóhasználatában: meghajolni. Jakab levelében meghajolni, megalázkodni. Ezek szerint: vagy meghajolok önként, hitből, szeretetből Isten előtt, vagy ha üdvöm úgy kívánja, Isten aláz meg, talán kemény fegyelmezéssel. A keresztyén szóhasználatban ez azt jelenti: ne tulajdonítsatok nagy dolgot saját személyeteknek. Ne ambícióval induljatok, de alázattal, engedelmességgel. A kapituláció értelmében használatos ez a kifejezés. Vegyétek tudomásul a különbséget, ami köztetek és Isten között van.

Hüpszoó: megbecsülésben részesíteni, tisztségre emelni.

Vázlat:

Új hajóra szálltunk. Neve 1954. Útvonalunk ismeretlen. A hajóra szállt utasnak egyetlen ura van: a hajó parancsnoka. Mindenki neki tartozik engedelmeskedni. A parancsnoknak van hatalma arra, hogy engedelmességre kényszerítsen. Az életem biztonsága függ magatartásomtól (örök élet, üdvösség). Ő ismeri utam célját is. Oda is visz. De nekem engedelmeskednem kell!

A keresztyén ember utas ember: mindig maga előtt kell látnia az életnek ezt az útiparancsát, „alázzátok meg magatokat az Úr előtt és felmagasztal titeket". Ebben az esztendőben, vasárnapról vasárnapra, újból meg újból, valamilyen formában, de erre figyelmeztet az Úr. — De miért? Mert az Úr ebben az esztendőben is üdvösségedre akar hordozni — téged.

1. *a)* Ne értsük félre ezt az igét. Nem a lemondás útiparancsa. Nem arról szól: add fel minden reményedet, álmodat, küzdő célodat, mert úgyis tehetetlen, bűnös ember vagy, játék a sors kezében. Nem! Arról sem szól: áldozd fel önérzetedet. A keresztyén ember lehet önérzetes istenfiúságának boldog tudatában. Azt mondja ez az ige: alázd meg magadat. — Ez tehát nem negatív és passzív, hanem pozitív és aktív magatartás Istennel szemben. Kész vagyok — engedelmeskedni.

b) Ne érje vád az igehirdetőket sem. Nem mankót akarnak nyújtani a kétfelé sántikálónak, hogy ha jól megy soruk, akkor öntelt magabízókká váljanak (mert azt hiszik, jutalmul kapták stikereiket, „hívők" voltak). Ha pedig rosszul: akkor ott van vigasztalásképpen gyermekkori vallásos nevelésem emléke: megalázott az Úr, tehát türelemmel elhordom. Ez nem a hívő szív alázatos meghódolása Isten előtt, s elfogadása Isten vezetésének, hanem az engedetlen szív kudarcba fulladt álmainak vádja — Isten felé.

c) Alázzátok meg magatokat az Úr előtt. Nem az elfáradt emberek igéje ez. 1954-ben sincs Istennek szüksége gyávult, elfáradt, megalkuvó keresztyénekre. Nem a félelem és aggodalom lelkét adta nekünk az Úr, hanem a bizakodását, a bizalomét. Nem szabad szobakeresztyénekké válnunk, sem gerinctöröttekké. Ha valaki lehet öntudatos és önérzetes — az csak a hívő keresztyén ember lehet. Értéktudatunkat istenfiúságunk tudata adja: annyit érek Istennek, mint Krisztus ért és ér Őneki — hiszen értem áldozta fel. Ennek a felismerése — bűnösségem miatt — megaláz Isten előtt, elfogadása pedig felmagasztal Krisztus kegyelméből.

d) Mindegy, hogy hol vagyok. Munkám legyen szolgálat. Isten minden embernek kijelölt egy pontot, hogy ott megálljon, munkakört, amelyben küldetését teljesítse, hivatalt, amelyet viseljen, célt, amely felé törekedjék.

Isten világában tehát mindenkinek megvan a maga helye. Ne tulajdonítsatok nagy dolgot saját személyeteknek. Nem világmegváltó dolog, amit teszel — ez Jézus műve —, de roppant lényeges. Itt válik nyilvánvalóvá, milyen nagy szükség van reád. Rend és békesség is csak akkor van, ha mindenki az Istentől kapott helyét foglalja el, s nem akar senki sem zsarnokként más helyére törni — érdemtelenül. A helyzeteddel való megelégedés alapfeltétele és titka: szabj határt igényeidnek a hitnek erejével. A keresztyén ember nem lehet zúgolódó, mert tudja: kegyelemből él (Mt. 20 : 1—16). Isten különféle helyre állít, különböző időpontokban, mint a szőlőmunkásokról szóló példázat mutatja — de egyformán jutalmaz üdvösséggel. Ne irígyei, de segítőtársai legyünk egymásnak. Ne támasszunk olyan igényeket Istennel szemben, amelyek igazságtalanok. Isten minden embernek megadja a becsületes munka jutalmát, ne zúgolodjunk hát azért: miért nem ad többet. Kell tudni lemondani is. Alázzátok meg magatokat az Úr előtt.

e) De ne áltassuk magunkat: nem diadalittas előretörésről szól ez az ige. Kemény helytállásra, komoly, szent harcra szólít. Rajtunk keresztül hajtja végre Isten a maga diadalát. Úgy lehet, mi meg se értjük, se meg nem látjuk, azért kell tudni alázatosnak, engedelmesnek lenni. Benne bízónak. Amit teszel, öntudatos hittel kell tenned: szüksége van a világnak hitből fakadó tettedre, de érdemeket nem igényelhetsz. Lehet, hogy nagyon is megaláz az Úr, de mindezt üdvösségedért teszi, kegyelemből. Semmiképpen ne feledd: aki magát megalázza az Úr előtt — azt magasztalja fel.

2. De felmagasztal az Úr! Megbecsülésben részesít. Magasba emel. Nem féreg vagy, akit eltapos, bármilyen mélyen áll is! Tudd meg: Isten gyermeke vagy. Amit Isten megbízottjaként végzel, arra szükség van. Ő lesz majd az, aki téged — az Őt alázatosan szolgálót — megszólít és ezt mondja: „barátom ülj feljebb!"

Isten megígérte, hogy felmagasztal — de várni kell rá! El is várhatjuk ezt Tőle szent bizonyossággal — ígérete alapján. De kell tudni várni rá.

3. Tudom, erre erőm kevés. Nem is magam, de Krisztus erejére hagyatkozhatom. Ő az én erőtlenségem ereje. Jó, hogy egyedül Ő az. Ő fáradhatatlan értem. Győzedelmesen hordoz — engem. Bukásomban — felemelőm. Bűnömben — kegyelmezőm. Megalázottságomban — felmagasztalóm.

Völgyből a csúcsra. Szolgálatból — dicsőségre. Bűnből — kegyelemre. Kárhozatból — üdvösségre visz és vezet ennek az ígéretnek útiparancsa az alázatos szívek engedelmes hitével Krisztus keresztjén át — a mennyei dicsőségbe.

Az alázat a dicsőség lépcsője.

Plachy Lajos,
Tata

VIZKERESZT ÜNNEPE

I. János 2 : 7—11. (Oltári ige: Ján. 8 : 12.)

KRISZTUS A VILÁG VILÁGOSSÁGA

Az ünnep üzenete: Az ünnep textusai egybehangzóan a világ világosságát: Krisztust hirdetik. Azt a Krisztust, akinek felragyogása pogány népeket is késztet az előtte való meghajlásra, akinek isteni dicsősége népeket indít a tisztességtevésre, meghódolásra.

Magyarázat az ige megértéséhez: A 7. és 8. vers látszólag ellentétes dolgokat állít. Így kezdi: „nem új parancsolatot írok néktek, hanem a régit"

és „viszont új parancsolatot írok néktek, ami igaz Ő benne és ti bennetek". Az előbbi utal III. Móz. 19, 18-ra, az utóbbi Krisztus szavára Ján. 13, 34-re. A kettő között nagy a különbség. Az O. T., tehát a régi: követel szeretetet, az U. T. maga a szeretet szövetsége, parancsolata. A Krisztus új parancsolata: a szeretet, a Szent Lélek által adatott a mi szívünkbe (Róm. 5, 5. Zsid. 10, 16). Ez a szeretet kitárad szívünkből felebarátaink iránt: II. Kor. 5, 14—20. I. Thess. 2, 7. 8. A régi parancsolat követelő igéje helyét elfoglalja és új tartalommal megtölti Krisztus és új parancsolata. A sötétség-világosság ismert kifejezései Jánosnak. Krisztus az igazi világosság. Amint a nap fénye ott, ahová behatol, megszünteti a sötétséget, úgy a Krisztus világossága is a bűn sötétségét. Ján. 8, 12., Ján. 1, 9., 12, 35. És: 9, 2:

A 9. és következő versekben a gyűlölet és szeretet, a sötétség és világosság egymást kizáró kifejezéseit kapcsolja össze. Aki gyűlöli az ő atyjafiát, az még mindig a sötétségben van. Aki szereti atyjafiát, a világosságban van. Amint a világosság és sötétség kizárják egymást, úgy a felebarát gyűlölete és a felebarát szeretete is kizárják egymást. *Nem dönti el a szó a beszéd azt, ki, hol áll, hanem a magatartás:* aki azt mondja, a világosságban vagyok és gyűlöli az ő atyjafiát, a sötétségben van és abban jár.

Krisztus a világ világossága.

Vízkereszt ünnepe a mennybemenetel ünnepével együtt mostohán kezelt, majdnem elfelejtett ünnepe lett a keresztyénségnek. Az egyház ezen az ünnepen igehirdetésében a világ világosságát, Jézus Krisztust hirdeti, aki pogányoknak is az üdvözítésére jelent meg testben, s ugyanakkor isteni dicsőségében. Van-e ennek az ünnepnek ma, a fenti ige alapján üzenete?

I. Krisztus megtöri a sötétség és a gyűlölet uralmát. Isten igéje sok esetben használja a sötétség kifejezést. Kettőt ért alatta. Az az ember van sötétségben, akinek nincsen Istennel kapcsolata, akinek viszonya megszakad vele. Az az ember van sötétségben, aki az Istennel megszakadt viszony következtében a sötétség fejedelme, az ördög hatalma alá került. János konkretizálja a sötétséget ebben a vízkereszti epistolában és azt mondja: aki gyűlöli az ő atyjafiát, az a sötétségben van. Az Ótestamentom III. Móz. 19 : 18-ban megengedi a gyűlöletet. Krisztus a Hegyi Beszédben idézi és utána teszi: „En pedig azt mondom." Jézusnak ebben a kifejezésében megtaláljuk a gyűlölet uralmának a megtörését. Ledöntötte a választófalakat. Nincs zsidó, sem görög. Sem férfi, sem nő. Sem fehérek, sem feketék. Eggyé tette a két nemzetséget. Péter elmegy Kornéliushoz. Pált a pogányokhoz küldi, hogy általa hirdettesse a világosságot: Krisztust. Krisztus emberré létele, döntően váltsághalála és feltámadása

II. megteremti a világosságot és az egymás iránti szeretetet. Ha Krisztus megszüntethette a sötétséget, tehát a bűn egyeduralmát életünkben, ha ezen keresztül az Istennel rendbejött a viszonyunk az ige által, akkor van világosságunk. Istenhez vezető utunkat az ige által világossá teszi előttünk. Szívünk hite az Isten világosságát keresi, szívünk szeretete pedig az embertársat. Ha a világosságban járunk, szeretnünk kell egymást. Miben jelentkezik ez az egymás iránt való szeretet? Kettőt jegyezhetek meg:

1. A lelkéért érzett felelősségben (misszió).

2. A földi, testi javaiért, jólétéért érzett felelősségben (Jakab 2. fej.). A gyakorlati szeretetben.

Krisztus igéje, a régi ige ma is lehet valóság az életünkben. Amint Krisztus árasztotta isteni dicsőségét és fényét megjelenésekor ebben a világban, éppen úgy kívánja, hogy gyermekei, tanítványai, az evangélium világosságában élők árasszák széjjel szerte ebben a világban szeretetükön keresztül Isten és Jézus Krisztus dicsőségét.

Roszik Mihály
Alberti

Efés. 5 : 8—14. (Oltári ige: Máté 5 : 13—16.)

— I. —

FELKELT A NAP...

(Meditáció)

Roppant nehéz szöveg. Tízszer-húszszor el kell olvasni, hogy általános benyomás mellett konkrét üzenetei megcsendüljenek a fülünkben. Kísért a „világosság" jólismert képe is, hogy bőséges emlegetésével vágjuk ki magunkat szorongató helyzetünkből, de ebből csak szép szólamok kerekedhetnének. Célunk pedig az, hogy beleszólhasson és bele is szóljon Isten a hallgatók életébe. Egyes kifejezéseivel is küszködnünk kell. Szokatlan a világosság „gyümölcséről" való beszéd; mik a sötétség „gyümölcstelen" cselekedetei?; és mire gondol az apostol a 12-ik versben, mit visznek végbe titokban a pogányok? A 14-ik verset, mint szentírási citátumot idézi, de szó szerint nem található. (Némelyek azt gyanítják, hogy egy őskeresztyén himnusz sorai.)

A szakasz szilárd pontja — Krisztus. „Felragyog tenéked a Krisztus": feljő, mint a reggeli nap világossága. Ő az, aki megvilágosít. Tőle ered a világosság. Krisztusnak, ha rásüt az életünkre, olyan ereje van, mint a felkelő nap sugarának: kibújunk az ágyunkból. Nem a vekkeróra az igazi keltegető, hanem a reggel. *Krisztus a reggel.* Fölkelt a bűn éjszakájából, föltámaszt a bűn halálából. Nem valami fogalom tehát igénkben a világosság, hanem Ő maga, az élő Úr. Közel megfeszítetéséhez rázogatta így a zsidókat: „Míg a világosságotok megvan, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek" (Ján. 12, 36). Hitet követelt önmaga iránt. A zsidók nem hittek. Nem is lettek a világosság fiaivá. Pál apostol viszont boldogan vallja, hogy pogányokból keresztyénné lett olvasói immár „világosság az Úrban", a Krisztusban. Hisznek Őbenne. Érthető, hogy az apostol buzdítja is őket arra: keressék az ő tetszését, keressék, ami „kedves az Úrnak".

Ha a világosság fiai a Krisztus-hívő keresztyének, akkor a „világosság gyümölcse" nem lehet egyéb, mint a Krisztushitből fakadó *keresztyén új élet.* Ehhez képest a régi élet, a volt élet, a Krisztussal való találkozás előtt élt élet: sötétség, bűn, halál. Most látni meg, hogy az volt. Ha egyszer igazán Krisztushoz jutottunk hitünk által, akkor csak vissza kell gondolnunk a saját múltunkra, a Nélküle eltöltött évekre s felkomorlik a — sötétség. „Gyümölcstelen" cselekedetekben telik az ilyen élet. Értelmetlen hiábavalóság az (v. ö. 4, 17). Csak nem eredmény a halál, csak nem gyümölcs a kárhozat, amit az ilyen élet terem?!

Mik voltak ezek a sötét cselekedetek? A fejezet előző szakaszában főleg a paráznaságot és a kapzsiságot ostorozza az apostol. A nemi és üzleti életben való tisztátalanság az, amit a pogányok magatartásában és beszédében is (!) kifogásol. Így itt a 12-ik versben is leginkább a *bujálkodás rút vétkeire* gondolhatunk (v. ö. Róm. 1, 24—27). Menge jegyzetben olyan fordítási lehetőséget is közöl, mely szerint a sötét babonák eszelős cselekedetei azok, amiktől óvja az apostol a keresztyéneket. De Róm. 13, 11. kk és I. Thess. 5, 5-ben is a feslett életből ébresztget „nappali" életre az ige. Erről kell nekünk is nagyon konkréte beszélnünk! Van róla mit mondanunk!

A világosság fiai — a világosságok Atyjának gyermekei (Jak. 1, 17.) — nemcsak hogy részt nem vesznek az ilyen erkölcstelen léhaságokban, hanem tiszta életükkel és bizonyságtévő szavukkal fölfedik, napvilágra hozzák azt.

Fölveszik a harcot a szenny ellen. Egyik sem könnyű: *óvatossággal kerülni* a bűnt, a bűnös társaságot, csábító szórakozást — *és bátorsággal megfeddeni* azt, rászólni a vétkezőre, rendre utasítani, jobb meggyőződésre bírni. A világosság fiai határozott léptekkel haladnak bele a jóba. Hiszen ez a Krisztussal való együttjárás gyümölcse: a „jóravalóság", az igazság és az őszinteség (9. v.). Ez óv meg attól, hogy együttcimboráljunk a vétkezőkkel és ez a jóravalóságunk, derékségünk, becsületességünk, igazságszeretetünk a legjobb térítő szó a züllésben, hamisságban járók felé. Mindenesetre pozitív feladatunk van. Nem szabad félnünk a küzdelemtől, hiszen ez máris annyi volna, mint félni a világosságtól. Küzdenünk kell a szenny ellen. Egyetlen gyógyszerünk: napvilágra hozni, Krisztus bűnbocsánatának gyógyító napsugarai alá.

Nem elrettent az apostol, megnyerni, hódítani kíván szavaival. Hisz olyanokhoz szól, kik a Krisztusé. Joggal követelheti tőlük az új életet!

Felkelt a nap... Nem tehetünk egyebet, mint hogy a világosságban járunk.

Scholz László,
Budapest

II.

SERKENJ FEL, AKI ALUSZOL!

(Prédikáció)

Keresztyén Testvéreim! Ez a most felolvasott szent ige arra tanít minket, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus világosságnak jött a világra. Ezt minden keresztyén embernek tudnia kell. Soha nem volna szabad erről elfelejtkezni. *Más volna akkor a világ élete is és a mi életünk is.* Mert szent igénk nemcsak arra tanít, hogy Krisztus Urunk e világ világossága legyen számunkra, hanem arra is, hogy mi magunk pedig a világosság fiai legyünk.

Életünk még mindig tele van olyan sötétségekkel, amelyek ellen harcolni jött Krisztus és amelyek ellen harcot kíván tőlünk is. Mert a mi bűneink ellen való harcot senki nem veheti át helyettünk. Ez a saját dolgunk marad. *Krisztus Urunk az ő teljes és tökéletes világossága által segít minket életünk sötétségei ellen való minden küzdelmünkben.* János evangéliuma 8 : 12. versében Jézus nemcsak azt mondja magáról: Én vagyok a világ világossága, hanem így folytatja: Aki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek a világossága. Ez azt jelenti, hogy Jézus Krisztus által meg kell ismernünk Istent, mint Atyát, aki nem akarja a bűnös halálát, hanem azt akarja, hogy az megtérjen és éljen. Azután *ő általa kell megismerni az embert.* Magunkat, mint bűnös, erőtelen, másokra rászoruló, földi bajokkal, betegségekkel, gondokkal és félelmekkel küzdő embert, — másokat pedig mint minden sötétségben, betegségben, fájdalmakban testvért. *Ő általa kell megismerni a földön való életet* úgy, ahogy Márk evangéliuma 1. fejezete szerint mondotta első tanításában: Térjetek meg és higgyjetek az evangéliumnak, — ami azt jelenti, hogy egyikünknek sem szabad a földi életet megtérés és hit nélkül elvégezni. Tőle kell megtanulni az evangéliumból, hogy a bűnnek zsoldja továbbra is a halál, de Istennek a mi Urunk Jézus Krisztusban adott kegyelmi ajándéka: örök élet. *Mennyi megismerni való van minden ember számára Krisztus evangéliumából* az ítéletről, a kegyelemről, a váltságról, a bűnbocsánatról, hogy kiszabadulhassunk mindazokból a sötétségekből, amelyek elrontják az életünket és elrontott életünkkel rontják a mások életét is. Hiszen nem akarunk mi családi otthonunkban senkit szerencsétlenné, vagy boldogtalanná tenni, mégis olyan sokszor mondunk hirtelen valamit, ami fáj a másiknak, — vagy félreértünk vagy félremagyarázunk ártatlan megjegyzést és baj

támad belőle, — néha szeretetünkből, néha hitünkből, néha egyes cselekedeteinkből sötétség látszik és nem világosság. Sokszor akarunk jót és sokszor visszájára sikerül. Látjátok, ilyenkor a baj mindig abban van, hogy *megakadtunk Krisztus követésében* és ezzel visszaléptünk valamilyen sötétségbe, amelyikből ő már kivezetett minket. Bizony más lehetne mindegyikünk élete, ha komolyan hordoznánk a szívünkben Jézus szavát: Aki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.

Szentigénk nagyon világosan megmondja, hogy *a világosságban való életnek gyümölcse van* minden jóságban, igazságban és valóságban, a sötétségben való élet pedig gyümölcstelen cselekedetekből áll. Éppen ezért a sötétség cselekedeteit rendszerint titkolni igyekeznek azok, akik elkövetik, de sorsuk mégis az, hogy napvilágra jönnek, emberek is megítélik, Isten előtt pedig nem marad sem elrejtve, sem számadásra vonás nélkül. Isten igéje most is nagyon határozott. Vagy világosság fiai vagyunk, vagy sötétségé. Vagy világosság cselekedeteit cselekedjük, vagy a sötétségét. Vagy világosságot jelentünk otthon, szeretteink között, embertársaink között e földön való életünk alatt, vagy sötétséget. *Hova számítod magadat? — ez a kérdés nem elég. Azt is meg kell kérdezned, hova számítanak téged az emberek, akikkel együtt élsz és hova fog számítani az Úr*, mikor belül az ő ítélőszékébe, hogy ítéljen élők és holtak felett, feletted is...

Ezzel a határozottsággal mondja szentigénk: Serkenj fel, aki aluszol és támadj fel a halálból és felragyog neked Krisztus. Szemtől szembe, különkülön így szólít meg és így hív minket Krisztus világosságába. A mi Urunk ugyanis nemcsak azt mondotta magáról: én vagyok a világ világossága, hanem az oltári igében nekünk is azt mondotta: ti vagytok a világ világossága. Ez azt jelenti, hogy Krisztus Urunk megkívánja tőlünk, keresztyénektől azt, hogy *világosság szerint éljünk a világban.* Cselekedeteink a világosság cselekedetei legyenek. Otthon a keresztyén ember tisztes életű családot vezessen. A hitvestársak között a kölcsönös szeretet és megbecsülés, a gyermekek részéről a szeretetből való engedelmesség, a gyermekekről való gondviselésben elsősorban a lelkükről való gondoskodás: együttvéve istenfélő családi élet, amelyikben sem a benneélők, sem a kívülről nézők ne sötétséget, gonoszságot, irigységet, gyűlölködéseket lássanak, hanem világosság gyümölcseit minden jóságban és igazságban. Ha ilyen otthonod van, ha ilyen szíved van, ha ilyen gyümölcseid vannak, vigyázz rájuk, áldjad érettük Istenünket, Atyánkat, — de ha nem ilyen az életed, ha magad is tudod, hogy változtatni kellene rajta, fogadd meg a szentige sürgetését: serkenj fel, aki aluszol, támadj fel ennek az álomnak a halálos állapotából, hogy felragyogjon neked Krisztus, aki a világ világossága és azt akarja, hogy te is a világ világossága legyél.

Amikor Jézus azt mondja nekünk, hogy mi is a világ világossága vagyunk, akkor az ő keresztjének győzedelméért való harcába és így Isten dicsőségének szolgálatába beállít minket is. Azt jelenti ez, hogy *a sötétségnek általunk nem szabad növekedni a világban.* Ne állj az útjába Krisztusnak, mikor rajtad keresztül is megvilágosítani akar valamit, vagy valakit a világban. Ne a te árnyékod essen arra, hanem Jézusnak rajtad keresztül való világossága. Mert ide tartozik János evangéliuma 12:46. verse is: „Én világosságul jöttem a világra — mondotta Jézus —, hogy senki ne maradjon a sötétségben, aki énbennem hisz." Nem lehet majd elhordani az ítéletet arról, ha miattunk csak egyetlen szív is sötétségben maradt és nem jutott el hitből a Krisztusban való világosság szerinti életre.

A Krisztusban hívő embernek, a világ világosságában örvendező *keresztyén embernek még az árnyéka is más, mint a hitetlené.* Az Ap. Cselekedetekről írott könyv 5. fejezetében olvasunk arról, hogy az a Péter apostol, aki ugyan háromszor megtagadta Mesterét, de azután bátor hitvallója és

meg nem félemlíthető bizonyságtevője volt a megfeszített és feltámadott Krisztusnak, Jeruzsálemben sok csodálatos gyógyítást vitt végbe. Ennek olyan híre ment, hogy az utcára hozták ki a betegeket, letették ágyakon és nyoszolyákon, hogy az arra menő Péternek csak az árnyéka is érje valamelyiket közülük...

Oh, bár a hitetlenségnek, nyomorúságoknak, embertelenségeknek és háborúknak az árnyékai helyett a hitnek, a szeretetnek, minden jóságnak és igazságnak, békességnek és gyógyításnak Jézus Krisztus által, a világ világossága által átfényesített árnyéka volna csupán a világon, rajtunk és utódainkon. Ámen.

† Kemény Lajos,
Budapest

VIZKERESZT UTÁN 2. VASÁRNAP

Zsid. 13 : 20—21. (Oltári ige: Máté 5 : 17—19.)

ISTEN AKARATÁNAK SZOLGÁLATÁBAN

Szövegmagyarázat: A 20. versben kérdéses lehet, hogy az „en haimati diathékés aióniou" bővítmény hová tartozik. Ha a mai Károli-fordítást követjük, akkor Istennek a juhok nagy pásztorát feltámasztó cselekedetét magyarázza, így: „aki örök szövetség vére által kihozta a halálból a juhoknak nagy pásztorát", de bővítheti — s ez a valószínűbb — magát a tárgyat: „aki kihozta a juhoknak örök szövetség vére által való nagy pásztorát..." (A legrégibb Károli-fordításokban is így találtam.)

21. vers: „katartistai" — katartaó, katartidzó — Luther: „mache euch fertig", régi Károli: „tegyen tökéletesekké", rev. Károli: „tegyen készségesekké", Masznyik: „tegyen alkalmatosakká", Raffay: „készítsen el titeket", Vulgata: „aptet vos" apto = készítek, elkészítek, jókarba, rendbehozok, — aptus 3 = alkalmas valamire, arravaló.

A textus összefüggése: A Zsidókhoz írt levélnek az 1—11. részben foglalt nagyszerű „teológiai értekezése" után a 12. rész a szenvedésnek és Isten dorgálásának keresztyén értelmezését, a 13. rész pedig keresztyén életszabályokat tartalmaz. Textusunk a levél befejező részét alkotó intések és áldáskívánások között foglal helyet. Tulajdonképpen áldáskívánás lelkipásztori imádság formájában. Az imádkozik így, aki tudja, ismeri a gyülekezetnek önmagában való alkalmatlanságát a jóra, azért Istentől kéri ezt, aki az Úr Jézus Krisztus dicsőséges feltámasztásával visszaadta a nyájnak nagy pásztorát.

Vázlat: 1. A levél ismeretlen írója — Luther szerint Apollos — a zsidókeresztyén gyülekezetet az Ó- és Újszövetség párhuzamával akarja meggyőzni a keresztyénségnek az ószövetségi vallás feletti elsőbbségéről, magasabbrendűségéről. Ez — ha sikerrel jár — termi a keresztyén élet gyümölcseit (12. és 13. rész).

2. *Az értelmi megismerés, belátás persze elégtelen.* A jó megismerése még nem képesít a jó cselekvésére. A jóra, Isten akaratának teljesítésére, az előtte kedves cselekvésére csak Isten tehet alkalmassá.

Mindig kudarcba fullad és saját tehetetlenségének belátására vezeti az embert az a próbálkozás, hogy Isten akaratát a maga erejéből betöltse (Róm. 7 : 18/b, 21—23). A bennünk lakozó bűn, a hitetlenség, vagy kishitűség Isten jólismert akaratával is szembeállít. („Először sírsz, azután átkozódsz, aztán imádkozol, aztán megfeszíted körömszakadtig maradék erőd, akarsz, egetostromló akarattal s a lehetetlenség konok falán zúzod

véresre kopónyád" Reményik.) Mindezt azért, mert az ember a maga bűntől megrontott állapotában egyszerűen *képtelen a jóra.*

Kétségbeejtő felismerés ez azoknak, akik itt megállnak és leejtik a kezüket, mert reménytelennek látják a helyzetet, azt, hogy valaha is eljusson az ember Isten akaratának teljesítésére. Sohasem lesz, mert sohasem lehet békesség a rendelkező Isten és a jóra képtelen és alkalmatlan ember között!?

3. *De ami embernél lehetetlen, lehetséges az Istennél.* Ennek elsőrendű biztosítéka az, hogy Isten a *békesség Istene"*, aki nem gyönyörködik a tehetetlen ember vergődésében, sem abban a feszültségben, amely közte, mint törvényadó és az ember, mint törvénytipró között fennáll. Kegyelemmel siet segíteni oda, ahol az ember megoldást nem talál és a békességet azzal állítja helyre, hogy az embert alkalmassá — készségessé — tökéletessé teszi „minden jóra".

Másik biztosítéka az, hogy Isten az örök szövetség vére által való nagy pásztort, Jézus Krisztust kihozta a halálból az életre. Tehát már cselekedett is nagyszerű, csodálatos cselekedettel. A juhok nagy pásztora él, előljár, vezet, gyámolít, megvalósítja, ápolja, fenntartja az örök szövetséget. Aki a halált legyőzte, hogy nyájának legyen élő pásztora Jézus Krisztusban, elég hatalmas arra is, hogy a tehetetlenség és lehetetlenség sírjában fekvő embert az Isten akaratát cselekvő életre feltámassza.

4. A hívek ajka mindörökké való dicséretet zeng Jézus Krisztusnak, de mindennél hangosabban dicsőíti őt az Atya akaratának teljesítésére, kedvének keresésére felszabadított „juhok" engedelmes élete. Ez szerez dicsőséget Neki a világ előtt és ez készíti elő örökkévaló és nyilvánvaló dicsőségét, amikor „minden térd meghajol előtte és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr, az Atya Isten dicsőségére" (Fil. 2 : 10—11).

Ruttkay-Miklián Géza
Gyón

VIZKERESZT UTÁN 3. VASÁRNAP

I. János 3 : 10—14. *(Oltári ige:* **Lukács 9 : 51—56.)**

GONOSZSÁG GYERMEKE — ISTEN GYERMEKE

a) *Szöveg.* Úgy látom, hogy nincsen lényeges a magyar és az eredeti szöveg között. Nincsen különösebb exegetikai probléma sem a textusban. Felhívom azonban a figyelmet a párhuzamos igehelyekre, amelyek jelentősen szélesítik az ige távlatát.

b) *Vázlat. Bevezetés.* Felvetem a kérdést: honnan ismeri meg rólad valaki, hogy keresztyén ember vagy? Keresztleveledből? Igen, de gondolj csak arra az időre vissza, amikor nagyon keresték a keresztleveleket az emberek, s ennek a jegyében milyen sok borzalmas dolgot követtek el. Ha ez az okmány lett volna döntő jele a keresztyénségünknek, ugyan szégyene lett volna a keresztyén névnek. Talán a Luther-rózsádról? Igen, de azóta sokat veszített előttem ennek az értéke, amióta láttam valakit egy hivatali előszobában jelvényt cserélni. Talán a templombajárásod? Igen, de mióta ismerek egy férfit, aki kihagyja a Miatyánk egyik mondatát: „amiképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek", azóta sokszor ismerek fel szíveket, amelyekből hiányzik a megbocsátás készsége. Miről ismerhető meg a gonoszság gyermeke és az Isten gyermeke?

Igénk ebben az ellentétben mutatja meg Isten gyermekeinek útját ma. *1. Gonoszság gyermeke.* Csupa hamisság és hiányzik belőle a szeretet. Az emberek úgy látják a világ sorát, hogy az körforgás. Egyszer fent vannak az emberek, máskor lent. Aki fent van, lenézi, letiporja, kizsarolja, megalázza azt, aki lent van. Ebben nincsen gátlása, bármilyen eszközt felhasznál. Megdöbbentő példái vannak a kizsákmányoló zsarnokságnak. Megy az élet kereke és jön a megtorlás, azután a visszatorlás. Ez a gonosz indulat uralma. Ez Kain útja. Ez a lecsüggesztett fej és megkeseredett bosszút lihegő szív útja. Ennek eredménye harc, háború, könny, börtön, vér, pusztulás. Gondolj vissza a bevezetés három emberének arcára. A gonoszság ilyen indulatában élő embere vajjon keresztyén? Nem!

2. Isten gyermeke. Igénk ismertető jelként a szeretetet jelöli meg. Ez egészen gyakorlatian azt jelenti, hogy megállíjt kiált a haragtartás, az elnyomás, a zsarnokság, a harc, a háború ismétlődő körforgásának. Elszakad Kain örökségének vonalától, amely a megoldást csak a másik ember megsemmisítésében látja és odaáll a Krisztus örökségének vonalára, aki lett megvetett vámszedők barátja, lett bűnösök reménysége, s lett a kereszfán az ellenségeiért imádkozó Megváltó. Nem a megtorlás embere, hanem a szeretetnek és a megbocsátásnak a képviselője.

Igaz, ez a Jézus-arc és ez a keresztyén magatartás nem vonzó azoknak, akik valamilyen hősi Jézust szeretnének eszményképnek tekinteni. Jézust a kora is ezért utasítja el. Utal erre az igénk is a 13. versben. De nékünk tudnunk kell, hogy ez a Krisztus követésének útja és ez a hit az, amely meggyőzte a világot. (V. ö. I. János 5 : 4.)

Befejezés. Arról lehet megismerni a keresztyéneket, hogy bennük nem Kain indulata, hanem Krisztus megbocsátása, békessége, sőt békéltető szolgálata él. Ahol ez a szolgálat végeztetik, ott emberek mennek át a halálból az életbe (14. vers). Az ősi hagyomány szerint az öreg János apostol életének utolsó drága üzeneteként ezért mondotta az első keresztyén gyülekezetben: Fiacskáim, szeressétek egymást. Ez a szeretet nem valami langyos érzés, hanem a Krisztusban kapott és benne való reménységgel adott megbocsátásnak áldozatos szeretete.

c) *Igénk kapcsolata az evangéliummal.* Perikóparendünk előírása szerint a vasárnap üzenete ez: Az erőset legyőző erősebb szolgálatában. Szerves a kapcsolat, ha látjuk, hogy nagyobb győzelem Krisztussal megbocsátani, mint gyűlölettel visszatorolni. De ezt csak Krisztusban, aki „erősebb" tehetjük meg.

d) *Adódhat más megragadása is igénknek:* Kain útja vagy Krisztus követése. Esetleg: Visszadobni vagy megbocsátani.

Sólyom Károly
Paks

VIZKERESZT UTÁN 4. VASÁRNAP

Kol. 1 : 15—20. (Oltári ige: Máté 14 : 22—33.)

A TEREMTETT VILÁG URÁNAK SZOLGÁLATÁBAN

Az alapige összefüggése. Epafrás hírt ad az apostolnak, hogy a fiatal kolossébeli gyülekezet hitének tisztaságát gnosztikus tévtanok fenyegetik. A gnoszticizmus, amely zsidó és keresztyén elemeket is felvett tanításába, Krisztust isteni személynek vallotta ugyan, de nem hitt abban, hogy Ő az egyetlen Istenhez vezető út és rajta kívül nincsen senkiben másban üdvös-

ség. Alapvető tanítása volt, hogy Krisztus váltságműve jelentős bár, de kiegészítésre szorul. Konkréten: Krisztus kereszthalála által a bűnbocsánat birtokába jutott ember továbbra is a testiség, az anyag és természetfölötti hatalmak rabságában marad, amelyből csak aszketikus praxis és titokzatos szertartások révén szabadulhat.

A levél éles tiltakozás e gnosztikus tévtanok ellen. Tanítás arról, hogy Krisztus váltságművét nem lehet és nem is szükséges kiegészíteni, ment „Őbenne lakozik az istenségnek egész teljessége". Mindaz, amit a gnosztikus spekulációk, szertartások és aszketikus praxis révén keresnek, Krisztusban van, egyedül Őbenne és csak általa érhető el. Krisztus nemcsak egyik, bár legfontosabbnak tartott eleme valamilyen szinkretisztikus vallásnak, hanem az egyetlen Úr égen és földön. Csak az Ő vére szerzett a világnak bűnbocsánatot, Istennel való békességet és üdvösséget. A levélnek ugyanaz a célja, mint a zsidó törvényeskedéssel szembeszálló Galata-levélnek: hangsúlyozni, megvilágítani és érvényesíteni, mit jelent nekünk Krisztus, mint egyetlen Úr és Üdvözítő.

A levél témája: Krisztus mindenekben.

Vázlat. — Kicsoda Krisztus?

1. A láthatatlan Istennek képe. A keresztyénség első századai krisztológiai vitáinak mélyén egy örök emberi vágyódás lappang: bepillantani Isten lényegének titkaiba, megismerni Istént. Filep kérésében is a mindenkori ember sóvárgása esett: „Uram, mutasd meg nékünk az Atyát és elég nékünk!" (János 14 : 8.) A világ labirintusaiban hontalanul tévelygő, a létért való küzdelemben meg-megfáradó, eszméiben sokféleképpen csalódó, bűneivel és a halál gondolatával viaskodó ember biztos támaszt keres és Fileppel Isten után kiált. Ez a kiáltás pedig nem pattant vissza Isten szívéről válasz nélkül, mert az idők teljességében megmutatta magát Krisztusban, „aki az ő dicsőségének visszatükröződése és az ő valóságának képmása" (Zsid. 1 : 3). „Aki engem látott, látta az Atyát" — mondotta Jézus Filepnek s ennek a jézusi válasznak boldogító evangéliumát visszhangozza az apostol tanítása is: Krisztus képe a láthatatlan Istennek. Rajta kívül minden más, akár ésszel konstruált vagy kézzel csinált istenkép csak bálvány. Benne azonban, mint mennyből való második emberben (I. Kor. 15 : 47) nemcsak Isten arca ragyog kegyelmesen a világra, de ama földből való földi ember bűntől eltorzult ábrázata is visszatisztul Isten képévé és hasonlatosságává. Tökéletes Isten és tökéletes ember. Mégis, mivel szolgai formában jelent meg a földön, isteni valósága profán szemek előtt rejtett marad és csak a hit számára válik nyilvánvalóvá.

2. *A világmindenség (kozmosz) Ura. Benne*, mint öröktől fogva való fundamentumon és *általa* jött létre a mindenség, annak minden látható és láthatatlan valósága mennyen és földön. „Nála nélkül semmi sem lett, ami lett" (János 1 : 3). Nem csupán a természeti, látható és tapasztalható világ van tehát csupán, minden más pedig csak képzelgés, hiedelem és álom. Éppen ellenkezőleg: Krisztus, az Ige a teremtő ősvalóság, a természeti világ pedig az ő alkotása és eszköze.

Mindenek Őreá nézve teremtettek. Az antik filozófia élet- és világszemlélete ciklikus jellegű volt. Az életet nem fejlődésben és haladásban, hanem önmagát ismétlő örökös körforgásban látta. A keresztyén tanítás tehát annyiban is új volt, hogy az életet úgy szemlélte, mint cél felé törekvő vállalkozást és győzelemre törő harcot. A világmindenség célja és értelme — szentigénk szerint — Krisztusban rejlik. Őreá nézve, tehát Őérette teremtetett. Nem önmagáért van, eszközi jelentőséggel bír csupán. Szolgálatra

rendeltetett. Krisztus dicsőségének felragyogtatására. Az apostol hiszt és egyebütt is hangsúlyozza, hogy Krisztust egykor mindenek, hívők, hitetlenek és a rejtelmes teremtettségben láthatatlanul élő más teremtmények is el fogják ismerni annak, aki: isteni Urnak.

Minden Óbenne áll fenn. A világ tehát és benne az ember nem egy kegyetlen vagy közömbös Sors szenvedő kiszolgáltatottja. Nem lehet közünk ahhoz a deista nézethez, amely Istent, mint a mindenség ősokát elfogadja ugyan, de nem hiszi a világ kormányzóját, aki annak folyásába alakítólag nyúl bele. Így a világban csak egy roppant gépezetet lát, amelyet Isten megalkotott, mozgásba hozott, de azután magára hagyott, hogy önnön törvényei szerint működjön tovább. „A gép forog, az alkotó pihen" (Madách). Nem vallhatjuk azonban azt a pantheista tant sem, amely szerint Isten a dolgokban lakozik, egyazonos velük, mint amelyek nem egyebek, mint Isten konkrét létformái. A keresztyén világ- és életszemlélet alapja az a boldog bizodalom és hívő meggyőződés, hogy a világ egy olyan élő személy kezében van, aki mindenhatóság és legfőbb bölcseség, de mindenekfelett örök szeretet. Akitől a világban levő minden létező, minden látható és láthatatlan fejedelemség, hatalom és erő függ: Krisztus, „aki hatalma szavával fenntartja a mindenséget" (Zsid. 1 : 3).

3. *Az egyház feje.* Az egyház feje tehát nem látható és emberi, hanem láthatatlan és isteni fő. Amiképpen az emberi test fej nélkül halott, az egyház sem élhet egy pillanatig sem Krisztus nélkül. Az egyház nem tarthatja fenn önmagát, nem önmagából táplálkozik és növekszik. A főből kiáradó lélek és élet járja át, tartja össze, ihleti, irányítja és vezeti. Az egyház életét tehát mindenestől, a legkisebb mozzanatokig a fő határozza meg és teszi azzá, ami. Az apostol pedig itt nem csupán képet alkalmaz vagy szimbolumban beszél. Az egyház az ő szemében nemcsak *hasonlít* a Krisztus testéhez, hanem az érzéki tapasztalás számára észrevehetetlenül bár, *reálisan* is az. A hit meg is tapasztalhatja, hogy a megdicsőült Krisztus nemcsak az Atya jobbján ül és uralkodik, hanem itt, az evilágon élő gyülekezetben és szívekben is Úr.

Ő a kezdet. Mindeneket átfogó hatalma előtt térdre kényszerült a halál is. Nemcsak „minden teremtménynek előtte született", de „elsőszülött a halottak közül, hogy mindenekben Ő legyen az első". Új világ és új teremtés kezdete ő az egyházban. Feltámadása dicsőséges előképe mindazok feltámadásának, akik övéi, az ő testéhez tartoznak és hittel beléfogódznak. „Mert amiképpen Ádámban mindnyájan meghalnak, azonképpen a Krisztusban is mindnyájan megelevenítttetnek. Mindenki pedig a maga rendje szerint. Első zsenge a Krisztus, azután akik a Krisztuséi, az ő eljövetelekor". (I. Kor. 15 : 22—23).

Az egyház testének tagjai, a keresztyén hívek tehát a Krisztus életének valóságos részesei is így nem élhetnek különálló, elszigetelt, öncélú életet. Szerves egységben, közösnhatásban, egymás szolgálatában élve a közös, szent célnak szakadatlan és engedelmes munkálásában kell növekedniök. Abban, aki a fej, a Krisztusban. (Lásd Ef. 4 : 15—16.) Csak így ragyog fel a hívek életén is Krisztus arca. Vajjon megtetszik-e a te életeden is? Jól vizsgáld meg szívedet és életedet, hogy keresztyénséged nem látszatkeresztyénség-e csupán!

4. *Az egész világ Megváltója.* Noha „Óbenne teremtetett minden" és „minden Óbenne áll fenn", a bűn mérhetetlen szakadékot támasztott Isten és a világ között. Nemcsak az emberi világ, de az egész teremtettség is mindenestől az engedetlenség állapotában leledzik. De tetszett az Istennek, hogy Őáltala, akiben az „Istennek egész teljessége" lakozik, békéltessen meg minket Magával. A békéltetés pedig nem maradt puszta isteni gon-

dolat vagy kívánság. Meg is történt. A kereszt véres valóságában ment végbe. Krisztus *az Ő keresztjének vére által* vásárolt meg és szabadított ki a Sátán rabságából. Először a bűnnek hatalmát törte meg, hogy azután a halál felett is diadalmaskodhassék.

A békéltetés Isten műve. Tehát nem az emberé. Az ember ugyan mindig érezte, hogy Istentől szakadékok választják el, amelyeket a bűn támasztott, s hogy az Isten megbántott Isten. Szorongó bűnbánatától szabadulni, a bűn ütötte szakadékot áthidalni, az Istent megbékíteni *a maga erejéből* és a maga módján is megkísérelte, éspedig úgy, hogy a vérben látva a romlottság forrását, véres áldozatokat mutatott be Istennek. A zsidó nép háziállatainak elsőszülöttjét öli le az oltárnál, a görög és a római hekatombákat rendez. Egyszerre száz kiválogatott tulkot áldoz fel. Pogány őseink táltosa a legszebb, legfelhérebb lovat szúrja le imák között áldozatul. De tud a vallástörténet arról is, hogy gyermekek, fijak, szűzek vére is csordult ki már áldozati oltárokon. A vérrel való engesztelés gyakorlata ugyanis föllelhető úgyszólván minden nép vallásos szertartásaiban. De csak a golgotai kereszten áldoztatott meg az egyetlen, tökéletes áldozat: Krisztus, Istennek ama bárányа. Nem az emberhozta áldozatból, hanem a kereszt oltáráról hullott alá a tisztító és békéltető vércsepp. A váltság és elégtétel azért volt foganatos, mert *Isten maga akarta, készítette elő és végeztette el.* A kereszt vérének váltságában tehát nem mi és a világ békültünk meg az Istennel, hanem az Isten szerzett békességet Maga és miközöttünk. A békességet szerző Isten kegyelmes döntése pedig kiterjed mindenre, ami csak van akár a földön, akár a mennyben, az egész hiábavalóság alá vetett és rothadandóság rabságában levő világra. Kozmikus vonatkozású.

Az apostol e krisztológiai szakasz után ismét hívei felé fordítja a szót. A 21. versben kapcsolatot teremt tanítása és a kolossébeli gyülekezet között. Lássuk meg, hogy mindannak, ami közöttünk most elhangzott, számunkra is egy értelme van: Krisztus bennünket is megbékéltetett Istennel az Ő keresztjének vére által, mely a mi váltságunkra, a mi bűneink bocsánatára is elegendő, mert számunkra sincs senkiben másban üdvösség. Őt, urát és törvényadóját égen és földön minden hatalomnak, koronázzuk a magunk szívének királyává is.

Dr. Szilády Jenő
Budapest

»Van, aki dicsekszik Jézus Krisztus vérével a saját üdvössége szempontjából. Pedig az a Jézus Krisztus vére, hogy életünket tettük rá az Istenországa eljövetelére.« **Blumhardt**

J. M. LOCHMAN:

A halál fullánkja az antik filozófiában és az evangéliumban

Osten smrti v antice a v evangeliu
Krestanská Revue, Praha, XX. 4—5.

1. Szerzőnk az antik filozófia történetéből két filozófus-halál klasszikus példáját, Szókratészét és Epikúroszét ragadja ki, hogy azután ezeket figyelemreméltó filozófiko-taheológiai okfejtéssel Jézus Krisztus halálához viszonyítsa.

Platon dialógusai megragadó képet festenek *Szókratész* tragikus élete napjairól és drámai haláláról. Idegen istenek meghonosításával, hazaárulással s az ifjúság megrontásával vádolják és méreghalálra ítélik. Ő igazának és ártatlanságának tudatában pere kimenetelével szemben iróniikus közömbösséget tanúsít, példás állampolgári hűséggel vállalja az ítéletet és eltökélten utasítja vissza a látszólag logikus és meggyőző okfejtés kísértését: szembeszállni az igazságtalan ítélettel és barátainak segítségével elmenekülni börtönéből. Szókésével — úgymond — a vád igazságát bizonyítaná, rontó hatást gyakorolna a közre, de saját filozófiájának az istenek és törvények tiszteletére és a köz szolgálatára vonatkozó tanításait is hitelvesztettekké tenné. Marad tehát börtönében. Hazája törvényeinek való szabad engedelmességében, felkészülten, saját elmúlása felett triumfálva üríti ki a méregpoharat.

Kevésbbé drámai, de nem kevésbbé heroikus *Epikúrosz* halála. Az élet nagy igenlőjét hetvenkétéves korában nehéz és gyötrelmes vesebaj támadja meg. Érzi halála órájának közeledtét, de a legkínzóbb testi fájdalmak sem tehetik hűtlenné filozófiai krédójához. Nem szűnik meg az élet önmagában való értékét magasztalni, tekintet nélkül lehető tartalmára és korlátozottságára. „Életem boldog és egyben utolsó napját élem", — kezdi Idomeneushoz írott levelét. Bár saját filozófiája nem nyújtja sem a halhatatlanság, sem az élet más formában való folytatásának reménységét, halála napját is boldognak mondja, mint amely szintén a magasztalt élet egy napja s még alkalom a filozófiai reflexióra is. Meleg fürdőben, kezében színborral telt kelyhet tartva, barátaihoz intézett filozófiai intelmek között ünnepli Epikúrosz utolsó diadalát: saját elmúlása feletti győzelmét.

2. Szerzőnk hangsúlyozza, hogy a két filozófus halálában megnyilatkozó állampolgári becsületesség és heroizmus *egymagában is* a két gondolkodó rendkívüli emberi nagyságáról beszél. Halálukban tanu-

sított magatartásuk azonban értelmében mélyül és értékében fokozódik, ha nem izoláltan szemléljük, hanem észrevesszük azt is, hogy ebben a magatartásban annak az életútnak szabad és mintegy programmszerű beteljesedését láthatjuk, amelyért egész filozófiai munkásságukkal küzdöttek. Lochman tehát a továbbiakban rámutat azokra a *filozófiai feltételekre* is, amelyek a két gondolkodónak a halállal való megbékélését különösképpen indokolják és magyarázzák.

A halál valósága, már sokkal azelőtt, hogy perzselően aktuálissá vált számukra, gondolkodásuk középpontjában állott. A *szokratész-platoni* filozófiai tradíció antropológiai szemlélete szerint az ember kettős lény: test és lélek. A test pedig a lélek börtöne, kerékkötője és állandó veszedelme. A filozófia rendeltetése tehát nem egyéb, mint a test béklyóiból való szabadítás: a lélek katharzisa. Ez az erőfeszítés azonban, míg e testben járunk, töredékes marad. Ezért a test lerombolását és a testben való járás határát jelentő halál a legszebb filozófiai reménykedés tárgya, hiszen általa nyílik meg az út a teljes és szabad élethez: a halhatatlansághoz. A szókratészi martiriumban tehát ennek a filozófiai hitnek és bizonyosságnak élő bizonyságtételét szemlélhetjük.

Epikúrosz gondolkodása a halál tényének a szókratész-platoni filozófiai tradicióénál is nagyobb figyelmet szentel. Éppen integrális életigényléséből kifolyólag egész filozófiája a halál nyugtalanító tényével való praktikus megbékélést célozza. Materialisztikus metafizikája éppúgy, mint vallásfilozófiája a halál utáni élet idealisztikus és vallásos képzeteinek lerombolására irányul. Az a meggyőződése, hogy az isteneket és vallásokat a haláltól való félelem teremti, s hogy ezek a fikciók a haláltól való félelmet inkább fokozzák és táplálják, mint oszlatják. A bizonytalan túlvilági lét és az isteni beavatkozások lehetőségéről szóló magyarázatok kínzó nyugtalanság forrása az ember számára. Egészen más vonalon kell tehát a halál árnyéka feletti győzelmet keresni: nem a halál *realitásának* idealista tagadásában, hanem *értelmének* helyes felfogásában. Epikúrosz (az atomizmus híve) szerint meg kell érteni, hogy a halál — mint az atomok természetes szétválása — megszokott és gondolkodásunkkal is áthatolható jelenség. Nem roskasztó teher vagy filozófiailag felfoghatatlan, ijesztő titokzatosság. Ezért az emberi halált is éppúgy minden fölösleges hűhó nélkül kell tudomásul venni, mint ahogy a természet hervadását és pusztulását szoktuk. „A legrettegettebb rossz, a halál, bennünket nem érint" — írja Epikúrosz Menoikeuszhoz küldött levelében —, „mert amíg mi itt vagyunk, a halál nincs itt, amikor pedig eljön, mi már nem vagyunk itt. Tehát sem az élőket, sem a holtakat nem érinti, mert azokra a halál nem vonatkozik, ezek pedig már nincsenek". Ennek a bizonyosságnak pecsétje az a férfias magatartás, melyet Epikúrosz „élete boldog és egyben utolsó napján" tanúsított.

3. Lochman tanulmánya ezután az evangélium világába vezet, hogy Jézus Krisztus halálát a két filozófus halálához viszonyítva kimutassa annak úgy benső, mint külső perspektívájában gyökeresen *más* voltát. Az evangéliumok Jézus haláláról szóló tudósítása teljességgel nélkülözi a heroizáló és idealizáló vonásokat: Jézus halála előtt „kezde

szomorkodni és gyötrődni", szomorú volt a lelke mindhalálig és véres verítéket izzadva kérte Istent, hogy távoztassa el tőle a keserű poharat. Szenvedése és halála még azokban is kiábrándulást és botránkozást támaszt, akik hittek, hogy ő az élő Istennek Fia (Máté 16 : 16). Így érthető, hogy elárulják, megtagadják és cserbenhagyják. Jézus halála tehát semmiképpen sem felel meg az antik eszménynek. Nem magabiztos és önelégült „szép halál" (kalósz apothnészkein). Ézsaiás szavai beszélnek róla a legtalálóbban: „... néztünk reá, de nem vala ábrázata kívánatos! Útált és emberektől elhagyott volt, fájdalmak férfia és betegség ismerője. Mint aki elől orcánkat elrejtjük, útált volt és nem gondoltunk vele." (Ezs. 53 : 2 k.).

4. A szerző Jézus halála felől is visszatekint annak „programmszerű" *feltételeihez*. Ez sem volt puszta sorscsapás, hanem egy szabadon és tervszerűen régen megkezdett útnak befejeződése. Jézus halálának objektív feltétele, a Szentírás bizonyságtétele szerint, Isten öröktől fogva való döntésében (a Bárány megöletett a világ alapítása óta: Jel. 13 : 8.), szubjektív feltétele pedig a kereszt önkéntes vállalásában, várásában és személyes elhatározásából eredő előkészítésében van: „Es kezdé őket tanítani, hogy az ember Fiának sokat kell szenvedni és megvettetni a vénektől és a főpapoktól és írástudóktól és megöletni és harmadnapra feltámadni" (Mk 8 : 31). A kereszt *értelme* tekintetében pedig a Szentírás válasza egyértelmű: „És ő megsebesíttetett bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért, békességünknek büntetése rajta van és az ő sebeivel gyógyulánk meg" (Ezs. 53 : 5). Jézus saját szavai szerint is: „az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és adja az ő életét váltságul sokakért" (Mk 10 : 45). Jézus halála tehát a bűn és megváltás realitásai közé iktatottan nyer különös jelentőséget és értelmet. Isten haragjának jele. Az apostol szemléltető megállapítása szerint *fulánkja* van, mert „a bűn zsoldja a halál" (Róma 6 : 23).

„Ebben az összefüggésben nyilvánvaló", — írja Lochman — hogy az evangélium a halálnak radikálisan más szemléletét tárja fel előttünk. A halál, amelynek fullánkja van, semmiképen sem mondható többé nem létezőnek (Szókratész) vagy valami természetes jelenségnek csupán (Epikúrosz). Gyümölcse annak, ami tiltott, a bűnnek, s így maga is fonák, sőt démonikus valóság. Ez azt jelenti: a halál nem olyan jelenség, amellyel az ember könnyedén rendezhetné dolgát. Nincs és nem lehetséges „szép halál". A *mi* bűnünk teszi fullánkossá s fullánkját Isten előtt a legnagyobb heroizmus sem tépheti ki vagy tagadhatja le — ez nem volna egyéb, mint illúzió. A bűnös ember bizony sohasem nézhet magabiztosan farkaszemet a halállal! Ez az *utolsó* ellenség (I. Kor. 15 : 26)." A két említett klasszikus halál egyike sem számol a bűn súlyával s az ember Isten előtt való felelősségével. Nem látja a halál fullánkját. Két különböző oldalról megkerüli a halál igazi valóságát, amikor különböző filozófiai feltételek szerint megkönnyíti terhét. Szókratész és Epikúrosz halálgyőzelme tehát csak látszólagos. Nem a halálon triumfálnak, mert nem lehet a halált legyőzni addig, amíg fullánkja van. „A *meghalás* feletti győzelmükből hiányzik a *halál* feletti diadal. Az ember utolsóelőtti ellensége még nem az utolsó. Ezért az utolsó emberi diadal, a győzelmes meghalás felett is *uralkodik a halál*."

Itt mostmár felveti szerzőnk a kérdést: vajjon a kritika, amellyel a Jézus haláláról szóló evangéliumi hiradás a két klasszikus példát illeti, azt jelenti-e, hogy a halál felé tekintő ember egyetlen perspektívája nem lehet más, mint összes reményeinek kudarca, a feltétlen kapituláció és rezignáció? Tudjuk, hogy nem. Hiszen itt evangéliumot hallunk, *örömüzenetet* kapunk. Az apostoli Ige arról, hogy „az Isten Fia Jézus Krisztus... nem volt igen és nem, hanem az igen lett őbenne, mert Istennek valamennyi ígérete őbenne lett igenné és őbenne lett Ámenné", vonatkozik a végső dolgokra is, sőt éppen ezekre. Reménységünk azonban egyedül *csak* Jézus Krisztusban van. Tehát semmiképen sem magunkban, a magunk attitudejében és diadalában, hanem Istennek a Jézus Krisztusban történt megváltó művében.

5. Szerzőnk, tanulmánya záró szakaszában, mintegy összefoglalásképen kiemeli a dolgok bibliai szemléletének a vázolt gondolatok összefüggésében különösen jelentős két alapvető vonását. 1. Hangsúlyozza a halál tényének radikalizált bibliai szemléletét, mely a halál fulánkjával a bűn erejével komolyan számolva, tartózkodik a halál mindennemű idealizációjától és naturalizációjától. A halál kritikus valóságával szemben a legelszántabb heroizmus is csődöt mond. 2. Rámutat továbbá arra, hogy a bibliai szemlélet figyelme nem az ember, hanem mindig Isten cselekvésére irányul. A Szentírás nem anthropocentrikusan szubjektív, hanem határozottan theocentrikusan obejktív beállítottságú. „A kereszt és különösképen is nyilvánvalóan a nyitott sír tényében — írja — nem csupán történelmi jellegű (emberi lehetőség), hanem eschatológikus jellegű eseményről (isteni lehtőség) van szó." A korlát, mely áthághatatlanul állott Szókratész és Epikúrosz útján, egyedül Krisztus halálában dőlt le. A halál feletti diadalt tehát Isten adja nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által (I. Kor. 15 : 57).

Dr. Szilády Jenő

»A pap nem uralkodó, hanem teherhordozó, Isten megbízottja, aki a mások érdekében az, ami és akinek, amije van, a mások érdekében van. Mihelyt azonban jön az önérdek, Istenországában mindent elront.«

Blumhardt.

Útmutató

Szentháromság után 23. vas. — Két világ polgáraiként
Jer. 20, 7—13.

1. *Az Istennel perlekedő ember* (7—9. v.) — Egyenesen istenkáromló szavakat használ Jer Istenről szemben: „Elcsábítottál URam és én engedtem magam elcsábíttatni" (v. ö. 15, 18: „csalóka patak" képe). A *patah* az OT-ban (E. 22, 15) a leány elcsábításának a szava. Erre figyelnünk kell, hogy helyesen tudjuk érzékelni Jer szavait: kihasználatad együgyűségemet, ártatlanságomat tapasztalatlanságomat (*pöti* = balga), minden lehetséges ígérettel elhalmoztál és mivel olyan balga voltam, hogy „szóba álltam Veled" (*patah nif. tk.* „balgának tétetni magát") szégyenemben ott hagytál (7b).

Az elcsábított leány képét hamarosan felváltja az ökölvívó képe: Jahve az erős, rajta próbálta ki erejét, de nem válik dicsőségére őt, a gyenge embert legyőzni. Mindkét kép mutatja, hogy Jer nem belső örömmel, hanem kényszerítve és Isten által legyőzve fogadta el és végzi szolgálatát!

Sokat kellett Jer-nak szenvednie, amíg ide eljutott. A 7b—8. versek mondják meg, hogy mi miatt kellett szenvednie: az állandó gúny, a fenyegetés és tényleges bántalmazás lázítja fel Isten ellen. Isten az elhivatáskor segítséget ígért neki. Hol marad ez most a gúnyolódás és veszély idején! Jellemző a prófétai küldetéstudatra, hogy egy pillanatra sem támad benne az a gondolat, hogy talán éppen azt bizonyítanák ezek az üldözések és sikertelenségek, hogy nem Isten hívta el és prófétai tudata öncsaláson alapul.

A 9. v. azután meg is mondja, hogy miért nem támadhatott ez a kétsége. A gyalázó szavakkal szemben ismételten elhatározta, hogy hallgat, egyszerűen nem prédikál többet. Ez azonban még elviselhetetlenebb állapotot szült: lángoló tűzként égette belsejét és csontjait és az erőszakosan visszatartott ige azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy szétrepeszti. Isten igéjét hirdetnie kellett.

2. *Az Istennél menedéket kereső ember* (10—13). — A 10. vers tartalmilag a 8. versre utal vissza és közelebbről ecseteli a próféta ellenségeinek a cselekedeteit. Köztük vannak saját rokonai és ismerősei, akik mind az ő lépteit és szavait figyelik, hátha támadási felületet nyújt nekik és megfoghatják és feljelenthetik (= 18, 18. v. ö. 12, 6).

Ez a titkos figyelés nyugtalanítja Jer-t. Isten igéjét kell hirdetnie, ahogyan adja és nem tekinthet semmire. Mégis alig tud élni a bizalmatlanságnak ebben a légkörében. De éppen ez lendíti át a prófétát a helyes lelki hangulatba: ha kényszeríti Isten a beszédre, ha Isten ügyét képviseli ellenségeivel szemben, akkor Isten nem hagyhatja cserben, akkor szembe kell szállnia velük. S így hangzanak el most a 11. vers-

---

A teljesség kedvéért közöljük dr. Pálfy Miklós exegetikai megjegyzéseit az elmúlt egyházi évben elmaradt két vasárnap ószövetségi igéihez.

ben a kezdettel ellentétben a hitbizonyosság igéi: Isten mellettem van, hatalmas hős és egyúttal az a bizonyosság is, hogy ellenfelei végül mégsem győznek, hanem balgáknak bizonyulnak és örök szégyen fedi be őket. A 11. vers igeidői indikatívuszok és nem optatívuszok. A hitbizonyosságot és nem a bosszúvágyat fejezik ki. És a 13. vers imádsága is ezt bizonyítja: minden szükségben tudjátok dicsérni az Istent... (v. ö. Zsolt. 6, 9; 22, 22).

Szentháromság után 24. vas. — Az élet felé
Zsolt. 16, 5—11.

a) (8. v.) Állandóan magam elé állítottam az Urat s ha jobbomon volt, nem ingadoztam. — (10) Mert nem adsz oda engem a pokolnak s nem tűröd, hogy kegyesed gödröt (sírverem!) lásson. — (11. v.) Megismerteted velem az élet ösvényét...

b) 5—8. v. *Az Istennel való közösségre eljutott ember boldogságát* kétféleképpen mondja meg: Isten az örökrésze, mely jó gyümölcsöt terem számára és kelyhe (serlege), hogy örömöt és üdvösséget igyék belőle. A földi javakban Isten kegyelmének, szeretetének a látható jeleit ismeri fel, tehát Istenhite vezeti el a külső javak helyes értékelésére is. Mint „örökséget" örömmel és megelégedéssel fogadja azokat Isten ajándékozó kezéből.

A földi életre gondolva Istenre irányul tekintete és hálát ad neki azért, hogy kegyelmesen vezette tanácsával, támogatta, hogy el ne essék. De éppen olyan tudatosan ragaszkodik az imádkozó ember is Istenhez. Még éjjel is Isten irányítását érzi, vagyis az Istennel való találkozás és közösség állandó kapcsolatot teremt Istennel.

9—11. v. De vidám reménység tölti el a jövőt illetően is, mert testét-lelkét Isten kezében tudja. Mint valami nagy messzeségben, feltűnik előtte az ember utolsó nagy próbája: *a halál*. Ahol az Istennel és Istenben való élet az egész embert meghatározza, ott a halál elveszíti gyakorlatilag a hatalmát. Isten hatalma szemszögéből nézve a halál és alvilág nem törhetik meg a vele való közösséget. Halál és pusztulás helyett örök életet, örök örvendezést (a *szamach* Isten ajándéka!) és Isten gyönyörűségét *reméli* a hívő, mert az Istenből táplálkozó életben rejlik az a győzelmes erő, mely a halál felett diadalmaskodni tud.

Így érthető meg ezeknek az igéknek az újtestamentomi alkalmazása is. A 10. vers nem akar jövendölés lenni Krisztus feltámadására, de az újt.-i feltámadáshitnek és ennek a 10. versnek egy az alapja: hit abban, hogy *Isten az élet URa* és az Ő hatalma győzedelmeskedett a halálon Krisztus feltámadásában is.

A 11. vers ennek a hitnek a tartalmát teljíti, amikor az „élet ösvényéről", tehát az „üdvösség beteljesedéséről" tanúskodik, amelynek az eljövendő formáját ő még nem látja ugyan, de amelyről majd Isten eltávolítja a leplet Krisztusban, s akkor örökké tartanak az *Istennel való élet* gyönyörűségei!

KEMÉNY LAJOS

† 1953. DECEMBER 10

... a mi barátunk elaludt ...
Jn. 11., 11

EZ A KEDVES IGÉJE beteljesedett rajta. Hétfőn reggel kórházba vitték, de szerdára annyira javult állapota, hogy az orvosok bíztak felgyógyulásában s a délután folyamán élénken beszélgetett látogatóival. Az éjszakát nyugodtan töltötte. Hajnaltájt azt mondta szobatársainak, hogy még alszik egyet... Egy óra múlva arra figyeltek fel, hogy elcsendesedett a légzése. Elaludt.

ÚGY MENT EL közülünk, amint élt közöttünk — mondogatták, akik halálhírét hallották. Csendesen, szinte észrevétlenül élt, s így is halt meg. Elvesztése mégsem volt egészen észrevétlen, mert megdöbbenten fogadtuk, fájó szívvel és vesztesnek érezve magunkat. Az élete csendes volt, de nem nyomtalan.

Életének számadatai is beszédesek. 1883-ban, Makón született. Elmúlt már 70 éves, de két héttel halála előtt még megtartotta utolsó bibliaóráját. Ha rosszul érezte is magát, amíg szolgált, fiatal volt és erős. Hitét kora ifjúságából hozta. Apja lelkész volt, anyai ágon is lelkészcsaládból származott. A rimaszombati protestáns főgimnáziumban tanult, majd az eperjesi teológián készült a lelkészi pályára. A budapesti tudományegyetemen két évet tanult. 1908 október 19-én Scholtz Gusztáv bányakerületi püspök avatta lelkésszé. Egy évig Kaczián János esperes mellett volt káplán a fasori lelkészi körben. Tizennégy évi vallástanári szolgálat után 1923. december 23-án — harminc éve — iktatták a fasori lelkészi állásba. 1925-től a pesti egyházközség igazgató-lelkésze volt. 1932 óta a Budapesti Egyházmegye, majd a Pesti Egyházmegye esperese volt haláláig. Mint igazgató-lelkész húsz éven át szerkesztette az Evangélikus Családi Lapot, később az Evangélikus Életet 1936-tól 1944-ig. Hittankönyvei sok evangélikust vezettek be az evangélikus hit alaptanaiba.

Nem volt az egyházi életnek az utolsó évtizedekben szinte egyetlen jelentős eseménye sem, amelyben ne játszott volna szerepet.

AMIT ÖRÖKÜL HAGYOTT ránk, az több, mint amennyit számokba lehetne szorítani. Krisztus barátja volt egész életében, amint ez a kedves igéje is mondja. Nem szégyelte Krisztus evangéliumát. Szívvel-lélekkel, szívből és hitből hirdette és élte az evangéliumot. Ez volt legnagyobb kincse, kedves munkája. Közvetlenül megbetegedése előtt örömmel írta utolsó igehirdetését, melyet lapunkban olvashatunk.

A HŰSÉGNÉL IS jellemzőbb volt szolgálatára a szeretet. Valahányszor beszélt velünk, valahányszor megszólított, valahányszor együtt lehettünk vele — mindig éreztük szeretete melegét, mely eltéphetetlenül kapcsolta őt hozzánk, bennünket pedig őhozzá. Ezt a szeretetet nem lehet elfelejteni. Ez az az örökség, melyet hátrahagyott családjának, gyülekezetének és egyházának.

SOKAT KÖSZÖNHETÜNK NEKI, lelkészek, gyülekezeti tagok, egyházközsége, egyházmegyéje, és az egész Magyarországi Evangélikus Egyház. Ezt tanúsította a temetésére nemcsak Budapestről, de a távolabbi környékről is összesereglett gyászoló gyülekezet. Amit kaptunk tőle, életében vissza nem fizethettük. Szeretete mellett eltörpül a miénk és megszégyenül minden hálánk. Szeretetünk és hálánk nem törhet derékba koszorú-borította sírjánál. Tegyük magunkévá örökségét és tanuljunk tőle szeretni, hinni, fáradhatatlanul és örömmel szolgálni.

Jutalma nem is tőlünk, emberektől van. Szolgálata során barátjának vallotta Krisztust. Most Hozzá tért vissza, aki bizonnyal megőrzi Nála letett drága kincsét ama napra, az örökélet napjára. Akkor kapja meg örökkévaló jutalmát.

Az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztálynál kapható legújabb kiadású, szlováknyelvű

Újszövetség és zsoltárok

műbőrkötésben, 40 forintos áron.

Ugyancsak kapható:

Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche

egyházunk hitvallási iratai, latin és német nyelven, 1225 oldalon, kritikai feldolgozással, vászonkötésben 80 forintért.

Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály

Budapest, VIII., Puskin-u. 12. — Csekkszámlaszám: 220—278

VISZKOK LAJOS:

A modern pszichoterápia főirányai

Ára: 6.— Ft

VISZKOK LAJOS:

A hit által való megigazulás elve egyszerű evangélikus hívek lelki világában

(Kísérleti valláslélektani tanulmány)

Ára: 12.— Ft

DEZSÉRY LÁSZLÓ:

Testnek feltámadását

(I. Kor. 15. hívő magyarázata)

Ára 2.— Ft

A gyermek vasárnapja I., II.,

Ára: 30.— és 28.— Ft

EVANGÉLIKUS EGYETEMES SAJTÓOSZTÁLY

Budapest VIII., Puskin-u. 12.

Csekkszámlaszám 220278.